

Den globaliserande svenska staten

Lån, kursoperationer och internationella handelsnätverk runt 1770

Patrik Winton

Den 6 december 1769 ankom ett brev från den svenske envoyén i Köpenhamn, Johan Wilhelm Sprengtporten, till Kanslikollegiums utrikesexpedition i Stockholm. I brevet meddelades att köpmannen och direktören för det danska Guineisk Kompagni, Henning Frederik Bargum, erbjöd sig att ordna ett lån åt den svenska staten. Han hade ryktesvägen hört att kronan efterfrågade utländska lån och han lockade nu med att kunna ordna ett mer fördelaktigt lån än vad ledande bankirhus i Amsterdam förmådde. Frågan uppfattades som så viktig att Bargums erbjudande togs upp följande dag i riksrådet, som genast beslöt att vidarebefordra det hela till riksdagens sekreta utskott.¹

Med tanke på att riksdagen var samlad i huvudstaden och att sekreta utskottet med dess 100 ledamöter från adeln, prästerna och borgarna hanterade centrala frågor kring rikets finanser var det inte konstigt att ärendet hänsköts dit. Inte heller var det konstigt att en ledande diplomat förmedlade erbjudandet. Ända sedan början av 1760-talet hade nämligen svenska diplomater varit djupt engagerade i den svenska statens försök att få tag på lån.²

Orsaken till att staten behövde låna pengar var främst Sveriges deltagande i sjuårskriget. Kriget hade till stor del finansierats av Riksbanken genom utgivning av sedlar, vilket hade resulterat i inflation och en kraftigt försämrad växelkurs. Inflödet av utländskt kapital var främst tänkt att användas för att betala olika krigsskulder och för att stabilisera det ekonomiska läget.³ Med andra ord hoppades många i rikets ledning att upplåningen skulle lösa flera akuta finansiella problem, som inte minst hade lyfts fram i den allt mer omfattande och radikala offentliga debatten i tidningar och pamfletter.⁴

Bargum hade börjat sin köpmannakarriär som timmerhandlare i Köpenhamn, men han började snart involvera sig i andra verksamheter. År 1765 fick han tillsammans med sin svärmor, änkan Catharina Gustmeyer en oktroj för ett handelskompani, Guineisk Kompagni. Kompaniet skulle administrera de danska forten Christiansborg och Fredensborg vid Guldkusten i utbyte mot att det fick rätt att transportera och sälja slavar till de danska karibiska öarna S:t John, S:t Croix och S:t Thomas. Kompaniet transporterade också socker från Karibien till Köpenhamn på sina fartyg.⁵ Verksamheten bidrog därmed

till att upprätthålla det handelssystem som brukar kallas triangelhandeln och vars grundbult var transporten av slavar från Afrika till Amerika samt handeln med socker från Amerika till Europa.

Syftet med den här artikeln är tvådelat. För det första handlar det om att analysera varför direktören för ett danskt handelskompani erbjöd sig att ordna ett lån åt den svenska staten, det vill säga en grannstat som konkurrerade med Danmark om ekonomiskt och politiskt inflytande i både Skandinavien och i andra delar av världen. Vad innebar det för honom och hans intressen och vad betydde det för den svenska staten att etablera en relation med en dansk köpman med globala kontakter? För det andra och på ett mer övergripande plan handlar det om att undersöka hur banden till olika internationella kapitalmarknader etablerades och därefter påverkade den svenska statens utveckling och organisering under 1760- och 1770-talen. Vad innebar kopplingarna mellan statens finanser och den växande långväga handeln och den expansiva europeiska kreditmarknaden för statens förmåga att agera i samhället?⁶

Angreppssättet är globalhistoriskt i den meningen att analysen fokuserar på länkar mellan olika objekt som befinner sig på skilda geografiska platser i världen och hur dessa länkar påverkar objekten. Istället för att följa utvecklingen inom en stat eller jämföra stater med varandra undersöks flöden av information, idéer, kapital och varor som rör sig inom men också mellan stater och kontinenter. Därmed öppnas en ny förståelse av övergripande processer, som till exempel kommersialisering och statsformering.⁷ I den omfattande debatten om globaliseringens drivkrafter och kronologi anknyter undersökningen till de forskare som har betonat den tidigmoderna perioden som en tid då nya länkar skapades mellan länder och kontinenter och då det skedde en ökad integration, inte minst i ett finansiellt perspektiv, mellan olika regioner.⁸

För att förstå relationerna mellan den svenska staten och de internationella kreditmarknaderna räcker det inte att enbart studera förhållandet till Bargum, eftersom aktörerna påverkades av vad andra stater och andra bankirer gjorde och vilka praktiker som var etablerade. Metodologiskt gäller det därför att följa de länkar som skapades vid flera låneförhandlingar mellan representanter för den svenska staten och bankirer och diplomater i Amsterdam, Genua och Köpenhamn. Därmed kan man se om en relation följde eller avvek från ett etablerat mönster. Följaktligen kommer en del av undersökningen handla om hur man resonerade om de utländska lånen bland svenska riksdagsledamöter, riksråd och ämbetsmän och hur dessa personer interagerade med de utländska bankirerna. En senare del av analysen handlar om att undersöka de ekonomiska och politiska drivkrafterna bakom bankirernas agerande i Amsterdam, Genua och Köpenhamn för att

förstå deras interaktioner med den svenska statens representanter. Analysen av förhandlingarna mellan parterna fokuserar på hur den svenska statens kreditvärdighet och förmåga att fullfölja sina åtaganden uppfattades av de olika parterna. Därefter undersöker jag hur de utländska resurserna användes och vilka konsekvenser denna användning fick för den svenska statsapparaten.

Tidigare forskning har visat att intäkter från den långväga handeln i form av tullar och konsumtionsskatter spelade en allt viktigare roll för europeiska stater och att man därför hade ett intresse av att främja handelskompanier samt kolonier och handelsstationer. Inte minst i Storbritannien fungerade acciser och tullar på olika koloniala varor som en allt mer betydelsefull inkomstkälla för staten och för statens förmåga att betala räntor på den växande statsskulden. Även i andra stater, som den nederländska republiken och Danmark, var intäkter kopplade till den långväga handeln essentiella för statens förmåga att hantera sina utgifter och för staternas förmåga att få lån.⁹ Under 1700-talet blev långfristiga lån allt viktigare för de europeiska staterna i deras försök att hantera allt mer omfattande krig och man byggde därför upp sin förmåga att hantera en statsskuld. Lånen togs dels inom landet genom att sälja obligationer till den egna befolkningen, dels utomlands i städer som Amsterdam och Genua. Dessa städer utvecklades till finansiella centra där olika stater kunde låna genom att ge ut obligationer. Även London var ett viktigt finansiellt centrum under 1700-talet, men där kanaliserades krediterna främst till den brittiska staten.¹⁰

Samtidigt som denna finansiella utveckling pågick uppkom det en allt mer omfattande offentlig debatt om konsekvenserna för en stat av att bli beroende av krediter. Många befarade att en växande statsskuld skulle leda till att obligationsinnehavarna blev en betydande politisk maktfaktor och att de mer etablerade eliterna skulle tappa i inflytande. Andra lyfte fram att tillgången på krediter styrdes av opinioner och investerarnas uppfattningar om en stats pålitlighet. Varje låntagande stat blev därmed tvingad att agera på ett sådant sätt att allmänhetens tillit till statens utfästelser upprätthölls.¹¹

Många av de tidigare undersökningarna har utgått från ett nationellt perspektiv när olika staters finansiella aktiviteter eller deras kompanier och kolonier har analyserats. Det har till exempel skrivits om den brittiska atlantiska världen eller den holländska transatlantiska handeln utan att i tillräckligt stor omfattning beakta till exempel inomregionala kontakter eller rörelser mellan olika koloniala system.¹² På ett liknande sätt har europeiska statsformeringsprocesser under tidigmodern tid ofta tolkats som ett utfall av inhemska ekonomiska och politiska omständigheter.¹³ Som Jeppe Mulich har betonat går det inte att förstå de danska karibiska kolonierna genom att enbart analysera relationerna mellan öarna och Köpenhamn, eftersom

förhållandena i mycket hög utsträckning präglades av kontakterna med brittiska och franska kolonier i regionen. Även Victor Wilson har lyft fram att handeln på den svenska kolonin Sankt Barthélemy under 1790- och i början av 1800-talet måste förstås i ett bredare karibiskt perspektiv.¹⁴

I forskningen om det svenska riket har det betonats att den långväga handeln, inte minst i Medelhavet och i Asien, expanderade under 1700-talet. Handeln genererade resurser och den påverkade de personer som var direkt involverade i handeln på olika sätt. Samtidigt uppfattades det som en svaghet i mitten av 1700-talet att man inte hade några kolonier i exempelvis Amerika. Att införskaffa en koloni var därför något som den politiska eliten försökte åstadkomma med olika medel.¹⁵ Den betydelse som dessa aktiviteter fick för den svenska statens organisering har dock inte tilldragit sig något större intresse från forskningen. Statsformeringsforskningen har främst konstaterat att stormaktsambitionerna avvecklades efter 1718, vilket implicit verkar ha resulterat i att det skedde få förändringar av den statsapparat som hade byggts upp under 1600-talet. Med andra ord finns det ett antagande om att statens kapacitet stagnerade under 1700-talet, inte minst i avseende på den militära förmågan och de resurser som staten kunde mobilisera. Beroendet av subsidier från framför allt Frankrike och existerande finansiella underskott har betraktats som tydliga tecken på statlig svaghet.¹⁶

Andra forskare har dock betonat att det skapades nya band mellan statsapparaten och olika ekonomiska aktörer och att det faktiskt genomfördes en rad satsningar inom det militära området, som till exempel de stora fästningsbyggena utanför Helsingfors och Lovisa.¹⁷ Vidare har det konstaterats att förvaltningen av statens skulder utvecklades under 1700-talet genom inrättandet av speciella administrativa organ som exempelvis Riksgäldskontoret 1789 och att den externa utlåningen ökade under andra hälften av 1700-talet, men vad dessa åtgärder egentligen betydde för den svenska staten och den politiska ordningen har inte analyserats. Det har inte heller undersökts hur frågan om statsskuldens organisering debatterades vid riksdagen och i den framväxande offentligheten.¹⁸

Låneförhandlingar och den politiska processen i Stockholm

Undersökningen tar sin början vid den plats där Sprengtportens brev om Bargums erbjudande ankom, nämligen Stockholm. Här bodde omkring 60 000 människor i mitten av 1700-talet och det var här som rikets ledning med hovet, riksrådet och de statliga ämbetsverken huserade. Det var också här som riksdagen med dess fyra stånd samlades för att överlägga om rikets politiska angelägenheter, och det var här som Riksbanken hade sin verksamhet. Stockholm var också en central ekonomisk plats med ett

borgerskap som var involverat i långväga handel, inte minst med järn- och kopparvaror samt salt.¹⁹

I det politiska system som existerade 1769 var det riksdagen som hade makten över rikets finanser och lagar samt försvars- och utrikespolitik, medan kungen, Adolf Fredrik, hade ett mycket begränsat inflytande över den förda politiken. Riksrådet var rikets högsta rättsinstans och det fungerade som regering när riksdagen inte var samlad. Rådsherrarna skulle se till att riksdagens beslut genomfördes, och de var beroende av ständernas förtroende. När riksdagen var samlad utgjorde sekreta utskottet med dess 100 ledamöter från adeln, prästerna och borgarna ett viktigt nav i de politiska diskussionerna. Även om utskottets inflytande hade minskat under 1760-talet när ständens plena fick allt mer att säga till om, var det dock fortfarande där som frågor kring rikets finanser samt försvars- och utrikespolitik bereddes. Med andra ord var det utskottet som bland annat skulle utforma en budget och som skulle besluta om Riksbankens verksamhet. Det här innebar att i princip alla frågor som rörde hur den ekonomiska politiken skulle utformas passerade genom sekreta utskottet.²⁰

Precis som i andra stater var den ekonomiska situationen i det svenska riket under 1760-talet ett hett omdebatterat ämne både vid riksdagen och i den framväxande offentligheten. Sakernas tillstånd, och då framför allt växelkursen och hur rikets inkomster och utgifter skulle balanseras, diskuterades i såväl tidningar och pamfletter som i riksdagens olika mötesrum. Det cirkulerade följaktligen en rad ekonomiska idéer vars för- och nackdelar nagelfors av både riksdagsledamöter och andra politiskt intresserade. Sekreta utskottet hade därmed ingen möjlighet att upprätthålla något diskussionsmonopol, utan ledamöternas olika förslag och utskottets beslutade rekommendationer blev genast del av den allmänna offentliga diskussionen. Som Leif Runefelt har konstaterat vädrades ett missnöje över hur egennyttan hade spridit sig in i statsmakten. Många menade att olika institutioner och förordningar hade skapats för att gynna vissa enskilda personer på samhällets bekostnad. Samtidigt bidrog de livliga diskussionerna, som stärktes av tryckfrihetens införande 1766, och allmänhetens stora missnöje med den ekonomiska situationen till att spänningarna mellan stånden ökade. Många ofrälse, som inte tillhörde den etablerade politiska eliten, krävde att olika privilegier och tjänster skulle avskaffas som ett led i försöken att lösa de ekonomiska problemen, medan adeln tillsammans med andra privilegierade grupper försökte försvara den rådande ordningen. Läget innebar att det blev svårt att nå kompromisser mellan stånden om till exempel skattehöjningar och utgiftsminskningar.²¹

Det som framför allt hade orsakat det svåra ekonomiska läget var Sveriges deltagande i sjuårskriget under fem år, 1757–1762. Kriget hade till stor

del finansierats med hjälp av lån från Riksbanken och franska subsidier. Lånen hade betalats ut i form av sedlar, vilket hade ökat likviditeten men också spätt på inflationen och försämrat värdet på den svenska valutan på de ledande europeiska kapitalmarknaderna. Det växelkontor som hade etablerats på 1740-talet för att stabilisera värdet på den svenska valutan genom att köpa upp växlar till ett förutbestämt värde hade inte klarat av att hantera situationen, utan tvingades lägga ned sin verksamhet 1762. Växlar var det vanligaste sättet att skicka pengar under 1700-talet och byggde på att mottagaren kunde få ut pengarna hos den bankir eller handelsman som stod namngiven på varje växel. Flera av växelkontorets medlemmar, som till exempel grosshandlaren Gustaf Kierman, blev sedan anklagade för att ha använt sina positioner i det finansiella systemet för att berika sig själva på alla andras bekostnad. Riksdagen beslutade därför att bestraffa dem och kräva ersättning för de förluster som växelkontorets associerade hade åsamkat riket. Flera riksråd, som ansågs särskilt drivande bakom kriget mot Preussen, liksom Riksbankens fullmäktige som hade gått med på att utöka antalet sedlar i omlopp, avsattes också.²²

Förutom att bestraffa individer inom det politiska systemet som ansågs ligga bakom den förda politiken försökte riksdagen också få bukt med problemen genom att minska utlåningen från Riksbanken samtidigt som man beslutade att reducera antalet sedlar i omlopp. Dessa deflationsåtgärder minskade emellertid likviditeten och försvårade olika ekonomiska transaktioner.²³ Samtidigt hade riksdagen lagt ned ett antal statliga institutioner, till exempel Rikens ständers kontor, som förvaltade statskulden efter stora nordiska kriget, och Manufakturkontoret, som betalade ut stöd till olika manufakturer. Vidare hade det gjorts nedskärningar i stödet till olika näringar som till exempel havsfisket i Atlanten. Det gjordes även försök att dels få in redan utlovade subsidiemedel från Frankrike, dels etablera en ny allians med Storbritannien i ett försök att få externa resurser. Alla dessa åtgärder räckte dock inte för att stabilisera den ekonomiska situationen. Det krävdes följaktligen nya metoder för att få in nödvändiga resurser till statskassan.²⁴

Ett av de centrala verktygen som valdes för att försöka lösa de ekonomiska problemen var att ta utländska lån. Redan vid riksdagen 1760–1762 framkom förslag som innebar att man skulle få fram resurser via förhandlingar med utländska bankirhus. Biskopen i Västerås Lars Benzelstierna menade till exempel att han "altid varit öfwertygad derom at intet annat medel är til Rikets räddning uti dess nu warande belägenhet än et utrikes lån".²⁵

Efter att ständerna hade godkänt planerna gick det ut en uppmaning att alla som kunde skulle bidra till lånets framgång. Rikets diplomater i Europas huvudstäder skulle också göra en insats när gällde att ordna ett lån. Några veckor senare meddelades att en anonym person hade framträtt

och lovat ett lån med godtagbara villkor. Dessa löften ledde snabbt till att nämnde person tilldelades de nödvändiga garantierna och instruktionerna från svensk sida, vilket gjorde det möjligt för honom att inleda formella förhandlingar om ett lån. Ganska snart stod det klart att det rörde sig om ett lån på 2,5 miljoner flamländska permissgeld i Antwerpen i österrikiska Nederländerna, och att lånet skulle löpa på antingen sex eller åtta år och att räntan skulle uppgå till sex procent per år. Vidare skulle lånesumman garanteras av Riksbanken. Med andra ord var det Riksbanken som var den yttersta garanten för att den svenska staten skulle betala den stipulerade räntan och att lånet skulle betalas tillbaka vid löptidens slut.²⁶

Trots att villkoren var sämre än för exempelvis Österrike godkände sekreta utskottet det planerade upplägget. Det framkom dock relativt snart att det inte gick att få fram några pengar eftersom kejsarinnan Maria Theresia hade förbjudit lån till utländska stater. Även om flera menade att hänvisningen till förbudet endast var ett svepskäl från aktörerna i Antwerpen för att slippa gå vidare med upphandlingen var det tydligt att intresset från potentiella flamländska investerare att placera i svenska obligationer var svagt vid en tid när alla stater som var involverade i sjuårskriget försökte få fram resurser via lån. Misslyckandet innebar att riksdagen till slut tvingades höja bevillningen från 1,15 miljoner daler silvermynt årligen till omkring 3 miljoner i ett försök att hantera existerande underskott.²⁷

Förhandlingar i Genua

Frågan om utländska lån uppkom igen vid nästa riksdag 1765–1766, då det statsfinansiella läget änyo stod i fokus. Upprinnelsen till diskussionerna var en rapport från den svenske envoyén i Wien, Nils Bark, där han meddelade att han hade inlett förhandlingar med en genuesisk greve om ett svenskt lån i Genua. Uppmaningen från 1761 om diplomaternas biträde hade således gett resultat. Erbjudandet mottogs överlag positivt även om det fanns negativa röster. Greven och översten vid livgardet Axel von Fersen menade till exempel att det var äventyrligt att "sätta sig i utländsk mans hand och gravera Statswäcket med utrikes eller främmande lån", eftersom det "i anseende til återbetalningen, medförde ruin och fattigdom för framtiden, samt orsakade en betydande roulance af redbart mynt". Det var därför bättre att låna pengar inom riket. Andra ledamöter menade däremot att lånet var nödvändigt. Överstelöjtnant Fredrik Gyllensvaan påpekade att tillståndet i landet var sådant att lånet skulle "reda oss ut och hielp til en sagtare lefnad". Visserligen innebar utländska lån en nationell förlust, men nu var det fråga om att ersätta gamla och dyra lån med ett billigare. Dessutom skulle lånet göra gott genom att hjälpa upp växelkursen.²⁸

Efter att ytterligare ha diskuterat frågan kom sekreta utskottets ledamöter fram till att ett lån på 400 000 Hamburg banco skulle tas i Genua och att pengarna primärt skulle användas till att lösa in gamla inhemska lån som hade en högre räntesats. Man bestämde också att löptiden skulle vara minst tio år och att de genuesiska bankirernas provision skulle vara så låg som möjligt. Själva förhandlingen skulle skötas av Bark i Wien.²⁹

Nils Bark (1713–1782) utnämndes 1747 till svensk envoyé i Wien där han kom att representera den svenska staten i över 30 års tid. Bark gjorde sig känd som en skicklig förhandlare och som en driven aktör på de informella arenor där så mycket av den diplomatiska praktiken utspelades. Dessa kunskaper kom väl till pass då kreditrelationen till Genua etablerades under 1760-talet. Malmö konstmuseum. Foto: Matilda Thulin.

Efter att utskottet hade meddelat sitt beslut fortsatte en relativt utdragen förhandlingsprocess där framför allt Bark och riksrådet var aktiva. På den genuesiska sidan var det greve Maurizio de Ferrari och den genuesiska envoyén och markisen Fornari i Wien som förhandlade, men också markis Sebastiano Pallavicini och bankirhuset Girolamo och Carlo Marchelli i Genua deltog. Det var de sistnämnda som hanterade det praktiska kring de ekonomiska transaktionerna i den norditalienska handelsstaden, men eftersom det rörde sig om mer än enbart en marknadsrelation mellan två parter var det viktigt att också olika politiska representanter var med i processen.³⁰ Det är nämligen uppenbart att genuesarna såg den svenska statens efterfrågan på resurser som ett tillfälle att etablera ekonomiska och politiska band till Sverige. Förutom det faktum att Genua var ett viktigt finansiellt centrum var det främst handeln med järn och tjära från det svenska riket till Medelhavet och salt från Medelhavet till det svenska riket som påverkade relationerna mellan de två staterna. Både handeln och den svenska sjöfarten på Medelhavet ökade under andra hälften av 1700-talet, vilket gjorde att Genua blev viktigare.³¹

Därutöver hade genuesarna, vars republik försökte balansera mellan stormakterna Frankrike, Spanien och Österrike i det europeiska statssystemet, behov av välvilliga allierade. Precis som Sverige hade Genua länge varit del av det franska allianssystemet: under österrikiska tronföljdskriget hade till exempel republiken tagit emot 3,6 miljoner livres per år i finansiellt stöd. Stödet hade dock inte förhindrat österrikiska styrkor från att ockupera och ta ut tributer från staden under 1740-talet. Stödet från Frankrike fortsatte även efter kriget, men upphörde under 1760-talet. Republiken försökte också hantera ett långlivat uppror på Korsika, som styrdes av Genua. År 1768 gav man dock upp dessa försök då man sålde ön till Frankrike.³² 1760-talet var därför, precis som för Sverige, en tid av politisk omorientering där det gällde att finna nya allierade och nya lösningar.

Genuesarnas intresse av att knyta närmare band med det svenska riket manifesterade sig i förhandlingarna om ett lån genom att till exempel greve de Ferrari begärde att hans dotter skulle bli utnämnd till hovdam vid det svenska hovet. Därtill erbjöd sig Carlo Marchelli, som var en av delägarna i bankirhuset, att bli svensk konsul i Genua. Det rapporterades även att markis Pallavicini, ansedd som en av de mest inflytelserika personerna i republiken Genua, skulle bli smickrad om han tilldelades en svensk kunglig orden.³³

En av de mest centrala frågorna under förhandlingarna rörde hur säkerheten för de investerare som skulle köpa de svenska obligationerna skulle garanteras. Eftersom bankirhuset Marchelli endast fungerade som en förmedlare av resurser mellan den svenska staten och de enskilda genuesiska

placere som lånade ut pengarna var det viktigt att kunna visa att Sverige hade förmågan att betala räntan på lånet och återbetala kapitalet vid löptidens slut. Med andra ord gällde det att övertyga allmänheten i Genua om att det var säkert att låna ut pengar till en avlägsen stat i norra Europa. Den mekanism som användes för att tydliggöra den svenska statens kapacitet att fullfölja sina åtaganden bestod av att Kungl. Maj:t och Statskontoret skrev under två huvudobligationer som garanterade lånet och som deponerades i Genua. Dessa obligationer garanterades också av Riksbanken. Det gällde också att kunna visa de statsinkomster som skulle användas för att administrera lånet och att dessa inkomster inte redan var intecknade för andra syften. Här krävde genuesarna att statsinkomsterna var mer än dubbelt så stora som själva lånet, vilket den svenska sidan accepterade. För att tydliggöra att intäkterna inte redan var intecknade skickade riksrådet med exemplar av *Svenska posttidningen* där kungörelserna om inlösendet av Statskontorets obligationer var tryckta.

Utöver dessa juridiska och fiskala aspekter var det också nödvändigt att förklara det svenska politiska systemet för genuesarna så att det stod klart att det var fråga om en pålitlig regim. I november 1766 rapporterade till exempel Nils Bark att det hade uppkommit rykten i Genua om att svenska staten redan hade stora lån i Hamburg och Holland och att man varken hade betalt räntor eller kapital på dessa. Ett annat rykte antydde att det var osäkert att handla med Sverige eftersom riksdagen hela tiden ändrade sina beslut. För att motverka dessa rykten fick Bark order om att sprida kunskap om de ekonomiska beslut som hade fattats vid det senaste riksmötet. Bark skickade också ett brev till Genua i vilket han förklarade det svenska politiska systemet. Efter att brevet hade blivit översatt till italienska trycktes det i syfte att påverka den genuesiska opinionen.³⁴ Åtgärderna visar att de svenska formella politiska institutionerna med den starka riksdagen i spetsen inte per automatik skapade förtroende för statens förmåga att hantera stora lån. Förtroende skapades istället genom att visa konkreta handlingar som på olika sätt bekräftade statens vilja och kapacitet att prioritera kreditorernas intressen.

Efter många brev och möten kom parterna till slut överens om ett lån på det föreslagna beloppet 400 000 Hamburg banco som skulle löpa på tolv år. Räntan bestämdes till fem procent och de ansvariga bankirerna tilldelades en provision på fyra procent. Villkoren för lånet var något sämre än vad Girolomo och Carlo Marchelli ordnade åt Österrike samma år: Maria Teresias regering fick betala en ränta på fyra procent.³⁵ Prisskillnaden visar att den österrikiska regimen uppfattades som mer trovärdig än den svenska, vilket stärkte österrikarnas förhandlingsposition.

När villkoren väl var fastställda började investerarna köpa de obligationer

som gavs ut med dokumenten från Sverige som säkerhet. Pengarna betalades in till Genuas etablerade bank Casa di San Giorgio varifrån de sedan kunde föras över till Sverige via Wien, Amsterdam och Hamburg. Trots vissa orosmoln blev lånet till slut fulltecknat. En orsak till framgången var att flera av de ledande genuesiska män som var involverade i förhandlingen också köpte obligationer; till exempel lånade markisen Pallavicini ut 35 000 genuesiska floriner och greven de Ferrari 4 000. Även mindre poster insattes, vilket antyder att också småsparare deltog. Drivkraften bakom småspararnas investeringar var sannolikt först och främst den ränta som erbjöds. Den årliga ersättningen på fem procent var till exempel betydligt bättre än den ränta som tillhandahölls köpare av den genuesiska republikens obligationer. Möjligheten att få en högre avkastning gjorde det således lockande att acceptera den högre risk det innebar att låna ut pengar till en utländsk stat. Totalt uppgick lånet till 800 000 genuesiska floriner fördelat på 145 obligationer.³⁶

Lånet innebar att den svenska staten fick tillgång till resurser samtidigt som det etablerades en mer långsiktig relation till Genuas ekonomiska och politiska elit. Till exempel blev en medlem av familjen Marchelli utnämnd till svensk konsul i Genua som en följd av förhandlingarna.³⁷ Det var också en genuesare, baron Didaco de Bodissoni, som föreslog inrättandet av ett så kallat genuesiskt lotteri i det svenska riket. Detta förslag ledde så småningom till grundandet av Nummerlotteriet 1771.³⁸ Den svenska staten ville dock inte bli helt beroende av relationen till genuesarna. Det bestämdes därför i slutet av riksdagen 1765–1766 att ytterligare lån kunde sökas på andra ställen i Europa om det blev nödvändigt.³⁹

Förhandlingar i Amsterdam

En av de platser där det blev aktuellt att söka medel var Amsterdam, som sedan länge spelade en viktig roll för handeln på Östersjön men som också sedan 1600-talet hade fungerat som ett finansiellt centrum för den svenska staten. Följaktligen hade flera svenska grosshandlare täta band med den holländska staden och den långväga handeln till och från Sverige använde växlar som antingen var utställda i Amsterdam eller Hamburg.⁴⁰ Det var kanslipresident Carl Gustaf Löwenhielm som i början av 1767 började sondera möjligheten att låna i Amsterdam genom att kontakta Niclas Sahlgren i Göteborg. Sahlgren var direktör för Ostindiska kompaniet och grosshandlare. Enligt Sahlgren hade Sveriges kredit påverkats negativt av de "tid efter annan utspridda förklenlige rykten", men att det fanns hopp om att kunna låna 500 à 600 000 holländsk kurant. Räntan kunde dock inte bli lägre än fem procent, eftersom "Danmark för dess penningelån så

hög ränta betalar”. Säkerheten för lånet skulle bestå av statliga intäkter som uppgick till ett belopp som var 25 procent högre än den lånade summan, vilket var ett lägre krav än i Genua.⁴¹

Det visade sig ganska snart att Sahlgren hade vänt sig till den stora holländska bankfirman Hope & Co i Amsterdam för att undersöka de olika lånemöjligheterna. Precis som Marchelli i Genua och många andra europeiska bankfirmor under 1700-talet spelade familjen och nätverket en central roll för Hopes verksamhet.⁴² Sahlgren använde således sitt etablerade nätverk för att hjälpa den svenska staten att få till stånd ett lån. I förhandlingarna med den holländska bankfirman ingick förutom kanslipresidenten och Sahlgren även den svenska envoyén i Haag, Carl Johan Creutz. De svenska representanterna var begränsade av sekreta utskottets beslut från 1766 som innebar ett tak på 700 000 holländsk kurant i utländska lån. Även om marknadssituationen var sådan att det skulle gå att låna betydligt mer var det således svårt ur ett politiskt perspektiv att införskaffa mer än 300 000 i Amsterdam, eftersom det genuesiska lånet uppgick till 400 000. Följaktligen bestämdes summan till 300 000 efter diskussioner inom riksrådet och med bankens fullmäktige som skulle garantera lånesumman. Precis som i Genua var det Kungl. Maj:t och Statskontoret som skulle skriva under ett antal huvudobligationer, vilka också Riksbanken skulle gå i god för. Dessa obligationers äkthet skulle intygas av en notarie i Amsterdam för att sedan deponeras i stadens bank. Totalt utfärdades 30 dylika obligationer, vilka användes som säkerhet vid försäljningen av 750 obligationer till allmänheten. Med andra ord uppgick det nominella beloppet på varje obligation till 1 000 gulden eller 400 holländsk kurant. Samtidigt bestämdes den årliga räntan till fem procent, Hopes arvode till fyra procent och löptiden till tio år. När villkoren för lånet var fastställda upprättades ett prospekt som trycktes och som publicerades i flera holländska tidningar.⁴³ Räntenivån var densamma som den danska staten fick betala, medan den var något högre än vad till exempel Österrike fick betala 1766 och 1767. Räntan på de österrikiska obligationerna uppgick till fyra procent.⁴⁴ Prisskillnaderna visar att de holländska investerarna, precis som de genuesiska, uppfattade den österrikiska regimen som mer pålitlig än den svenska regeringen.

Marknadssituationen uppfattades som relativt god, vilket innebar att både själva förhandlingsprocessen och försäljningen av obligationerna till allmänheten gick ganska snabbt. Orsaken till denna efterfrågan var att innehavare av kapital i Holland sökte nya sätt att placera sina pengar. Tidigare hade man köpt inhemska obligationer eller brittiska statspapper, men räntan på dessa finansiella instrument var låg. Det var därför lockande för många investerare att köpa obligationer utgivna av stater som Danmark, Ryssland, Spanien Sverige och Österrike, vilka visserligen var förknippade

med en högre risk men som lovade en bättre avkastning. För Hope & Co var lånen också ett sätt att kompensera för en nedgång i varu- och växelhandeln efter sjuårskriget.⁴⁵

Till skillnad från förhandlingarna med Genua deltog inte några ledande holländska politiska företrädare eller diplomater i överläggningarna. Visserligen var bankirerna en del av den holländska politiska eliten, men om man jämför med relationen till Genua framstår det politiska intresset från holländsk sida av att etablera en relation till Sverige som svagt.⁴⁶ Istället för olika politiska aspekter betonades en rad ekonomiska och juridiska perspektiv i förhandlingarna. Främst framhöll holländarna vikten av att hålla fast vid ingångna avtal. Följaktligen skulle "aldraminsta ändring" uti prospektet inte bara "förqwälja närwarande lån ärende, utan ock för altid krossa Cronans Credit" i Holland. Dessutom skulle eventuella ändringar blottställa Hope & Co "för en ridicule" samt tydliggöra att "Swenska Håfwet ryggar" för de "widtagne positive förbindelser" med bankirhuset. Med andra ord betonades anseendets och orubblighetens betydelse för lånets framgång.⁴⁷

Nya förhandlingar i Amsterdam, Genua och Köpenhamn

Den framgångsrika utgången av låneförhandlingarna i Genua och Amsterdam innebar att den svenska staten fick tillgång till nya resurser samtidigt som det etablerades en praktik kring hur man kunde lösa viktiga politiska frågor kring statens budget och den monetära stabiliteten. Denna nya praktik visade sig inte minst vid riksdagen 1769–1770. I början av riksmötet beklagade sig många ledamöter över den ekonomiska situationen i riket. Även i tidningar och pamfletter framfördes det kritik mot sakernas tillstånd och då främst mot den fallande växelkursen och dess konsekvenser för näringar och hushåll. Det betonades därför att det behövdes en ny finansplan som kunde råda bot på de existerande problemen. Samtidigt fanns det flera aktörer som menade att det var bra med en låg växelkurs. Det existerade följaktligen långt ifrån någon konsensus om hur situationen skulle tolkas, eller vilka åtgärder som skulle vidtas.⁴⁸ Många riksdagsledamöter kunde emellertid acceptera att staten, som en del av en större lösning, tog upp ytterligare lån utomlands. När frågan om behovet av en fond av resurser som kunde användas till att stabilisera värdet på bankens sedlar gick man således med på, utan några större diskussioner, att börja förhandla om nya lån som kunde utsträcka sig till totalt tre miljoner. Det beslutades också att själva förhandlingarna skulle skötas av kanslipresidenten och riksrådet.⁴⁹

Det intressanta är att information om den nya praktiken att finansiera statens verksamhet med utländska lån också spreds relativt snabbt till olika aktörer på de internationella kreditmarknaderna. Med andra ord sågs den

svenska statens nya praktik som en möjlighet för bankirhusen att tjäna pengar. Det gällde därför att så snabbt som möjligt erbjuda den svenska statens representanter nya resurser, och att göra det innan någon konkurrerande bankirfirma hann före. En av de firmor som agerade var Horneca, Hogguer & Co i Amsterdam. De skrev helt sonika ett brev till lantmarskalken vid riksdagen 1769–1770, Axel von Fersen, där de erbjöd sig sina tjänster. I brevet är det tydligt att de noga följde vad som hände vid riksdagen, eftersom de framhöll att ”de goda författningar, som wid denne Riksdag synes blifwa tagne” gjorde att det fanns bra möjligheter att ordna ett lån. I synnerhet det faktum att den ryska staten hade kunnat låna i Amsterdam visade att det var en god tidpunkt för ett svenskt lån och att man kunde börja med 500 000 som sedan lätt kunde ökas till två eller tre miljoner om behovet fanns. Horneca, Hogguer & Co föreslog också att den svenska staten kunde använda kopparleveranser för att hantera räntebetalningarna, vilket påminde om det sätt som österrikarna nyttjade kvicksilver som hårdvaluta på den internationella kreditmarknaden. Vidare skulle lånets löptid vara åtta till tio år, den årliga räntan fem procent, och arvudet till bankirerna fem procent. Dessutom skulle rikets alla inkomster fungera som säkerhet för lånen, vilket innebar att Statskontoret och Riksbanken skulle skriva under obligationerna. Upplägget visar att bankirfirman hade studerat det prospekt som Hope & Co publicerade i samband med lånet 1767.⁵⁰

Mindre än två månader efter det att Horneca, Hogguer & Co:s erbjudande hade blivit känt i sekreta utskottet gav sig den danske köpmannen och direktören för det danska guinesiska handelskompaniet Henning Frederik Bargum in i diskussionen genom att explicit lova att han skulle kunna ordna ett lån till ”fördelaktigare vilkor” än vad bankirerna i Amsterdam förmådde.⁵¹ Detta förfarande tydliggör att det existerade en konkurrens mellan olika bankirer när det gällde att organisera lån till europeiska stater, och att bankirerna hade tillgång till information om vad deras konkurrenter erbjöd för villkor. Informationen om lånevillkoren var i förhandlingsskedet av hemlig karaktär, men eftersom brevet från Horneca, Hogguer & Co hade blivit uppläst för sekreta utskottets 100 ledamöter av lantmarskalken blev informationen ganska snabbt allmän. Informationen verkar också raskt ha spritts till Köpenhamn och andra utländska orter.

Sekreta utskottets ledamöter reagerade på dessa konkurrerande erbjudanden genom att gå vidare med erbjudandet från Horneca, Hogguer & Co avseende de första 500 000 med hänvisning till att det annars fanns en risk att hela lånet skulle gå om intet, men att behoven utöver detta belopp skulle kunna sökas från andra om dessa kunde erbjuda lindrigare lånevillkor. Sekreta utskottet höll således en dörr öppen på glänt för såväl Bargum som för andra aktörer.⁵² Lantmarskalken rapporterade till exempel efter beslutet

att även Hope & Co hade presenterat ett erbjudande om nya lån, vilket stärkte riksdagsledamöternas uppfattning om att det gick att spela ut de konkurrerande erbjudandena mot varandra. Grosshandlaren Carl Gottfrid Küsel, som var direktör vid Ostindiska kompaniet, och hovkansler Sven Bunge menade att ”en täflan emellan Hooparna och Hornecca” vore det bästa alternativet för att få ned kostnaderna för den svenska staten. Samtidigt uttryckte Küsel och Bunge en misstänksamhet mot Bargum. De tyckte nämligen att erbjudandet var mycket besynnerligt, eftersom den danske kungen ”i detta ögnebleck wore i behof om penningelån”. Med andra ord ställde man sig undrande över varför Bargum hade vänt sig till den svenska staten istället för att rikta erbjudandet till sin egen regering.⁵³

Det var kanslipresident Claes Ekeblad som fick i uppgift att koordinera förhandlingarna med de olika bankirerna. Han tog hjälp av envoyéerna Creutz i Haag och Sprengtporten i Köpenhamn, eftersom själva förhandlingarna skedde på plats i Amsterdam och i Köpenhamn. Med tanke på att förhandlingarna pågick parallellt samtidigt som det tog flera dagar för breven mellan de aktuella orterna att komma fram blev det svårt för Ekeblad att upprätthålla kontrollen över överläggningarna. Tids- och avståndsaspekten gjorde det också svårt att spela ut de olika erbjudandena mot varandra. Denna komplexitet ökade då även Bark i Wien meddelade att Marchelli och de Ferrari erbjöd ett nytt lån i Genua. Konsekvensen av denna situation blev att ansvaret flyttades över till de svenska envoyéerna som var för sig förhandlade fram konkreta avtal som sedan godkändes av riksrådet.⁵⁴

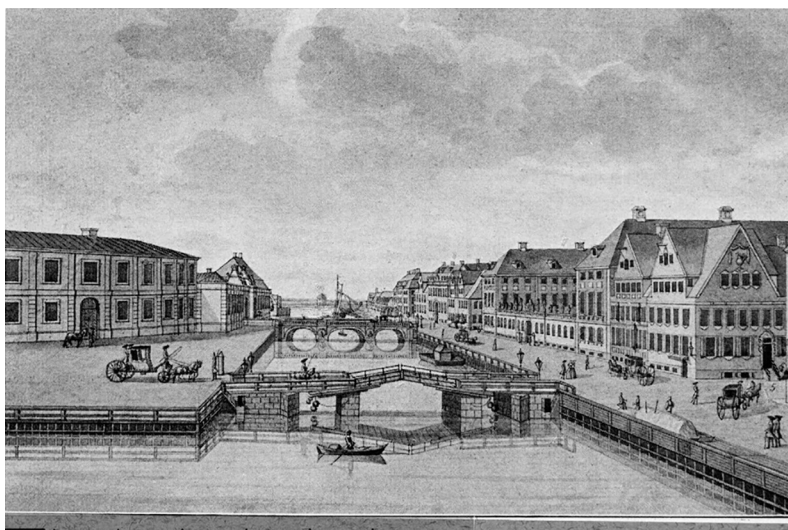
Förhandlingarna, som på allvar började våren 1770, avslutades ganska snabbt med alla inblandade parter. Följaktligen meddelade Sprengtporten att låneförhandlingarna med Bargum var ”aldeles till slut bragt” i maj, trots att Bargum under långa perioder var bortrest och förhandlingarna istället sköttes av hans ställföreträdare. Lånet uppgick till 500 000 holländsk kurant och hade en löptid på 20 år. Efter halva tiden skulle en tiondel av lånet börja amorteras per år. Räntan var uppsatt till fem procent och Bargum tilldelades en provision på fyra procent. Det faktum att lånebeloppet var beräknat i holländsk valuta visar att långivarna inte var danskar, utan att det rörde sig om holländska placerare. Även Bark kom snabbt överens med de Ferrari och Marchelli om lånet i Genua. Här lånades ytterligare 800 000 genuesiska floriner till en ränta på fem procent och på tio års löptid. Lite senare kom även Creutz i Haag överens med Hope & Co och Hornecca, Hogguer & Co om ett gemensamt lån på 400 000 holländska kurant. Räntan var också här fem procent med en löptid på tio år.⁵⁵

Snabbheten i förloppet visar att det existerade ett stort intresse från aktörerna på kreditmarknaderna i Holland och Genua att låna ut pengar till den svenska staten och att det fanns ett förtroende för dess löften om

betalning. Likhetera i villkoren antyder också att det fanns en integrering mellan marknaderna och mellan bankirerna som gjorde att ett erbjudande inte kunde avvika för mycket från andra offerter. Det lån som mest avvek från normen var Bargums, både i avseende på löptiden och i det lägre arv-odet. Denna skillnad kan säkerligen tillskrivas den premie som Bargum var nödsakad att betala för att komma ifråga. Han var helt enkelt tvungen att presentera något bättre villkor än de mer etablerade aktörerna på marknaden om han skulle kunna förmå den svenska staten att nappa på erbjudandet. Frågan nu är dock vem denne Bargum egentligen var och varför han var så intresserad av att etablera en relation till Sverige. För att besvara dessa frågor måste vi undersöka den danska situationen närmare.

Köpenhamn, Amsterdam och den långväga handeln

Henning Frederik Bargum föddes 1733 i den danska konglomeratstatens huvudstad Köpenhamn. Staden, som 1769 hade omkring 80 000 invånare, var en viktig handelsplats på grund av sitt strategiska läge mellan Nordsjön och Östersjön. Stadens hamn användes därför som en stapelmarknad för kolonialvaror, och för jordbruksprodukter, fisk och timmer. Köpenhamn var också ett viktigt administrativt och militärt centrum: här fanns det

Johan Jacob Bruun har i denna målning från 1755 avbildat en central del av Köpenhamn. I målningens centrum återfinns Frederiksholms kanal som hade grävts på 1680-talet efter försöket från svensk sida att inta den danska huvudstaden under Karl X Gustavs fälttåg. Kanalen ledde ut till hamnen där örlogsskepp och handelsfartyg från världens alla hörn samsades. Det Kgl. Biblioteks bildsamling, Köpenhamn.

kungliga hovet och den statliga byråkratins ämbetsmän, men också många officerare, soldater och sjömän eftersom den danska flottan var lokaliserad här och det fanns en stor militär garnison i staden.⁵⁶

Bargum var son till segeldukskrämaren Thomas Carstenson Bargum och Marie Rebekka Sprich. Han fick tidigt lära sig handelns praktiker i sin mosters hushåll, köpmanshuset Gustmeyer. En stor del av handelshusets verksamhet kretsade kring leveranser av timmer till den danska flottan. Så småningom etablerade sig Bargum som en egen ekonomisk aktör genom att 1760 bland annat ta över kontraktet för tobakshandeln i Danmark. Som generaltobaksdirektör fick han monopol på tobakshandeln i utbyte mot att han inbetalade en fast årlig summa till staten. Att Bargum lyckades få detta kontrakt tyder på att han hade goda kontakter med centralt placerade ämbetsmän samt de nödvändiga resurserna till sitt förfogande. De ekonomiska kraven från staten var dock höga, vilket gjorde att priserna på tobak drevs upp, vilket i sin tur ledde till missnöje hos befolkningen. Staten avslutade därför kontraktet med Bargum och överlät det istället till Peter Borre, som var en av de främsta grosshandlarna i Köpenhamn.⁵⁷

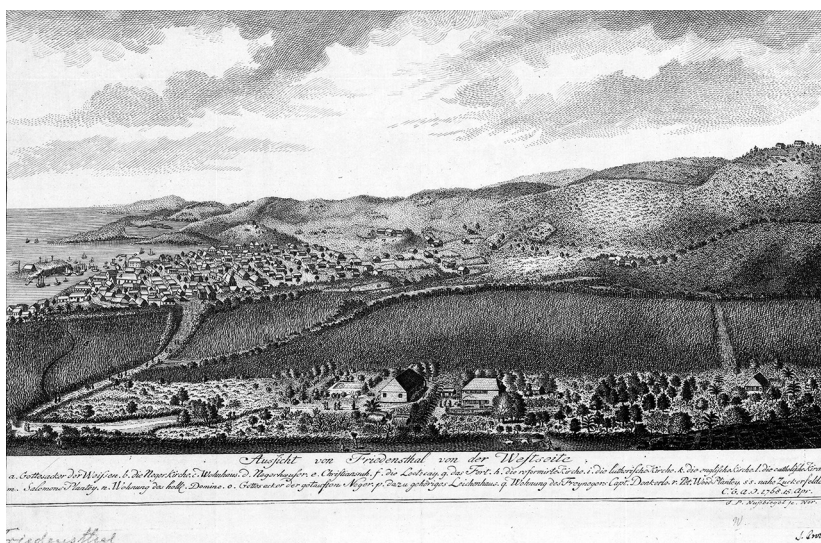
Även om tobakskontraktet misslyckades fortsatte Bargum med andra ekonomiska aktiviteter och 1765 valde han att satsa på slavhandel tillsammans med sin svärmor Catharina Gustmeyer. De två fick en oktroj från den danska staten på ett handelskompani – Guineisk Kompagni – som skulle administrera de danska forten Christiansborg och Fredensborg vid Guldkusten i utbyte mot att det fick rätt att sälja slavar till de danska karibiska öarna. Från Karibien skulle det sedan transporteras socker till Köpenhamn där det såldes vidare. För att klara av detta åtagande köpte kompaniet in tre fartyg samt ett packhus i närheten av börserna i centrala Köpenhamn. Upplägget var inte nytt, eftersom det hade funnits ett tidigare kompani, Vestindisk-geneisk Kompagni, som hade hanterat de ekonomiska och administrativa banden mellan Danmark, Afrika och Karibien. Detta kompani hade dock avvecklats 1754, vilket hade inneburit att den danska staten hade tagit över administrationen av de tre karibiska kolonierna och att monopoliet på handeln hade avskaffats.⁵⁸

Eftersom handeln på Atlanten var fri sedan 1755 fick inte Bargums kompani något monopol på verksamheten. Avsaknaden av ett monopol ökade kompaniets risker. För att sprida riskerna såldes aktier i kompaniet. Från början hade kompaniet ett totalt kapital på 130 000 danska riksdaler fördelat på 130 aktier, vilka till största delen såldes utomlands. Kapitalet var dock begränsat; som jämförelse kan nämnas att det danska Asiatisk Kompagni hade ett kapital på 2 400 000 danska riksdaler fördelat på 4 800 aktier 1772.⁵⁹

Förutom aktieägare krävde verksamheten också betydande krediter och administrativ kapacitet. Avstånden och komplexiteten i fartygens resor

gjorde att det tog tid innan inkomsterna från försäljningen av slavar och socker kunde ackrediteras kompaniet. Därför gällde det att ha tillgång till kortfristiga lån i form av växlar från ledande finansiella centra. Här hade framför allt tre utländska bankirfirmor stor betydelse för kompaniet: Averhoff & von Scheven i Hamburg, Christiaan van Orsoy & Zoonen i Amsterdam samt George Clifford & Zoonen i Amsterdam och London.⁶⁰

Även om främst brittiska och holländska aktörer dominerade slavhandeln mellan Afrika och Amerika spelade danskflaggade skepp en inte obetydlig roll. Under perioden 1751–1775 har det uppskattats att 17 508 slavar togs ombord på danska och brandenburgska skepp. Som jämförelse kan nämnas att holländska skepp transporterade 148 224 slavar från Afrika under perioden 1750–1774.⁶¹ De slavar som Guineisk Kompagni transporterade såldes till olika plantageägare på de danska öarna. I maj 1771 betalade till exempel plantageägaren Lucas Uytendaele på S:t Croix 1 700 danska riksdaler till kompaniet för tolv "negroes". På samma sätt betalade Climit Croake på S:t John 120 pund och Nicholas Louthernborn på S:t Croix 280 pund för slavar från kompaniet. Dessa betalningar klarerades sedan av bankirfirmorna George Clifford i London och Christiaan van Orsoy i Amsterdam.⁶² Totalt har det beräknats att det 1770 fanns 18 884 slavar på S:t Croix, 4 338 på S:t Thomas och 2 302 på S:t John. Slavarna kom från olika områden, som

Översiktsvy från 1760 över Frederiksted på den danska kolonin S:t Croix. Den okända konstnären har i detalj avbildat stadens byggnader, som i de flesta fall var nybyggda eftersom staden anlades på 1750-talet. Här finns till exempel Fort Frederik nere vid hamnen, stadens många kyrkor samt ett antal plantager med tillhörande slavbostäder återgivna. Det Kgl. Biblioteks bildsamling, Köpenhamn.

Senegambia, Guldkusten, Beninbukten, Biafrabukten och västliga delarna av Centralafrika. De härrörde således inte bara från Guldkusten där de danska forten var belägna. S:t Croix var den viktigaste kolonin och det var här som de stora sockerplantagerna var belägna.⁶³

Kompaniet sålde det producerade sockret via auktioner i Köpenhamn till främst olika handelshus som distribuerade sockret vidare till konsumenterna i det danska riket, men även till andra platser i Europa. År 1774 rapporterades att cirka 10 000 ton socker skickades från de danska kolonierna till den danska huvudstaden. Av denna volym transporterades omkring 17 procent vidare till andra hamnar i Östersjöregionen såsom Danzig och Riga.⁶⁴

Kompaniet klarade inte av att finansiera verksamheten inom det danska riket, utan var beroende av utländska krediter. Beroendet av främst holländskt kapital tydliggjordes även av att många av plantageägarna på S:t Croix tog lån i Amsterdam för att finansiera verksamheten. Med tanke på att räntan var minst sex procent på dessa lån fanns det ett intresse i Amsterdam av att låna ut pengar. I maj 1765 arrangerade till exempel Hope & Co ett lån på 20 000 pund till plantageägaren Laurence Bödkin och i augusti 1766 ordnade Abraham ter Borch ett lån på omkring 124 000 holländska kurant till Thomas Lillie. Totalt lånade plantageägare på S:t Croix 4,9 miljoner holländsk kurant i Amsterdam från maj 1765 till februari 1768.⁶⁵

Flera av de bankirhus i Amsterdam som ordnade med krediter till Guineisk Kompagni och plantageägarna på S:t Croix var också med att organisera lån till både den danska staten och andra kompanier, som Kurantbanken och Asiatisk Kompagni. Till exempel Christiaan van Orsoy ordnade med tre lån till det ostindiska kompaniet som uppgick till totalt 1,8 miljoner holländsk kurant under perioden 1762–1765. Det största av dessa lån avsågs för att importera silver från Mexiko i syfte att understödja den danska växelkursen, som liksom den svenska, var satt under tryck under 1760-talet.⁶⁶ Även om kompaniet var den formella låntagaren var det således egentligen den danska kronan som skulle använda resurserna. George Clifford arrangerade i sin tur ett lån till den danska staten 1765 på tio miljoner gulden eller fyra miljoner holländsk kurant fördelat på 10 000 obligationer. Lånesumman var betydligt högre än i de svenska lånen, vilket antyder att den danska kreditvärdigheten var bättre än den svenska.⁶⁷

Den danska statens behov av resurser påverkades i mångt och mycket av samma faktorer som i Sverige under 1760-talet. Danmark hade inte deltagit i några krigshandlingar under sjuårskriget, men det hade varit nödvändigt att mobilisera krigsmakten för att skydda rikets gränser från angrepp. I synnerhet tsar Peter III:s planer att angripa Danmark i syfte att påtvinga en lösning rörande Holstein-Gottorp hade krävt en omfattande

och resurskrävande mobilisering. De militära åtgärderna hade till stor del finansierats med hjälp av lån i Kurantbanken, som var ett privat kompani med en kunglig oktroj men med nära band till kronan. Precis som i Sverige finansierades lånen med hjälp av utgivning av sedlar vilka ökade kraftigt i antal och som gjorde att det infördes papperspengar. Lånevolymerna gjorde att inflationen tog fart och att den danska växelkursen försämrades. För att försöka lösa de negativa konsekvenserna av sedelutgivningen blev det nödvändigt för regeringen att minska beroendet av Kurantbanken och istället öka upplåningen utomlands. Att ta lån utomlands var helt enkelt ett sätt att stävja inflationen på hemmaplan. Lånen i Amsterdam spelade här en viktig roll.⁶⁸

Dessa relationer innebar att van Orsoy och Clifford var indragna i flera ekonomiska relationer till den danska staten och till danska kompanier. Det faktum att även Bargum nyttjade deras tjänster visar på att hans handelsaktiviteter också var inordnade inom denna kreditstruktur. Samtidigt är det tydligt att den svenska statens kontakter i Amsterdam skilde sig åt från den danska med tanke på att man först och främst hade kontakter med Hope & Co och Horneca, Hogguer & Co. Detta förhållande tyder på att det skedde en specialisering i Amsterdam där bankirhusen koncentrerade sina relationer till vissa stater och valde bort andra. Till exempel Österrike använde sig av Cesare Sardi och Verbrugge & Goll, vilka inte alls var involverade med de två skandinaviska staterna.⁶⁹ Det som dock hände när Bargum ordnade ett lån till den svenska staten var att han kringgick denna uppdelning och bjöd in den svenska staten att delta i ett sammanhang som var präglad av dansk-holländska relationer. Bargum hade nämligen främst använt sig av Christiaan van Orsoy och en annan firma med kopplingar till Danmark, Bartholomeus van den Santheuvel, när det svenska lånet arrangerades.⁷⁰ Med andra ord nyttjade Bargum kreditrelationer som var konstruerade kring ett resursflöde mellan Köpenhamn och Amsterdam för att komma in och konkurrera om ett lån till den svenska staten. Därmed ökades komplexiteten i de etablerade relationerna mellan först och främst den holländska kreditmarknaden och Guineisk Kompagni, men det kunde också få konsekvenser för den danska staten om de holländska bankirhusen fick problem till följd av det svenska lånet, eftersom sammankopplingarna i kreditnätverket gjorde att alla fick problem om en part fallerade. Samtidigt måste van Orsoy och van den Santheuvel ha accepterat Bargums planer och gått med på att utöka relationerna till den svenska staten. De såg troligen lånet som en möjlighet att tjäna pengar på en expanderande marknad för krediter till olika europeiska stater under 1760-talet.

Frågan är dock varför Bargum överhuvudtaget ville etablera en relation till den svenska staten. Ett svar på denna fråga är att han såg det som en

möjlighet att etablera sig på en ny marknad för honom och för kompaniet. Framför allt gällde det handel med olika koloniala produkter som te och socker. Till exempel hade Bargum 1766 köpt två aktier till ett värde av totalt 6 000 daler silvermynt i det svenska Ostindiska kompaniet. Att Bargum var innehavare av aktier i kompaniet, som hade totalt 3 890 aktier, innebar att han kunde delta i beslut rörande kompaniets verksamhet.⁷¹

Ett annat exempel från 1766 på kontakter med det svenska riket är Bargums involvering i en handelsexpedition till Stockholm med skeppet Albertina. Totalt såldes socker till 36 personer av vilka de flesta var hökare i huvudstaden. Under vistelsen i Stockholm genomfördes också två trakteringar på vinkällaren Freden med tio personer från hökaresocieteten.⁷² Trakteringarna var ett sätt för Bargum att etablera kontakt med de personer som skulle sälja hans varor och som på så sätt kunde skapa en marknad för de koloniala produkterna.

Ytterligare en aspekt av Bargums kontakter i Sverige rörde situationen i Köpenhamn bland de grosshandlare som var aktiva där. Även om Bargum hade goda kontakter med både internationella bankirhus och beslutsfattare i den danska huvudstaden kan man karakterisera hans position som relativt perifer i relation till de mest framträdande grosshandlarna i staden. Till skillnad från till exempel Peter Borre, Peter Fenger, Joost van Hemert och Niels Ryberg, vilka alla var involverade i olika kompanier och sysslade med både varuhandel och finansiella transaktioner, ingick inte Bargum i någon av de organisationer som dessa personer hade ledande positioner i. van Hemert var exempelvis med i direktionen för Det Afrikanske Kompagni, Det Almindelige Handelskompagni och Kurantbanken, medan Ryberg var direktör i det Asiatiske Kompagni och kommissarie i Kurantbanken. Flera av de ledande grosshandlarna hade också framträdande positioner i Grosserersocieteten i Köpenhamn, vilket Bargum inte heller hade.⁷³ För att kompensera för denna relativt svaga position bland Köpenhamns mer framträdande grosshandlare, vilka alla hade relativt starka band till den danska statsmakten och inflytande över näringspolitiken, försökte Bargum bland annat odla sina kontakter med den svenska marknaden och den svenska staten. Erbjudandet om ett lån till den svenska kronan kan ses som ett led i denna strategi.

Trots Bargums försök att stärka sin position i det globala handelsnätverk han var del av existerade det spänningar i nätverket som direkt påverkade hans ekonomiska aktiviteter. Redan några månader efter att Sprengtporten och Bargums representant i Köpenhamn hade kommit överens om lånets villkor och svenska ämbetsmän hade börjat dra växlar på Amsterdam vägrade Christiaan van Orsoy befatta sig med växlarna. Han erkände visserligen en mindre summa, men den största delen accepterades inte förrän han fått

information från Bargum om hur de skulle finansieras. Denna reaktion skapade oro i Stockholm, eftersom man var rädd för att problemen inom Bargums nätverk skulle spilla över på den svenska statens kreditvärdighet och på de pågående förhandlingarna i Genua. Bargum tycks ha lovat lite för mycket i syfte att få till stånd ett avtal med den svenska staten, men utan att ha klargjort alla detaljerna med van Orsoy i Amsterdam innan avtalet skrevs under. Efter inblandning från Creutz i Haag och Sprengtporten i Köpenhamn, där bland annat Creutz upprättade kontakter med van Orsoy och van den Santheuvel, kunde dock oklarheterna rätas ut och lånet upprätthållas.⁷⁴

Ett annat och större problem för Bargums nätverk dök upp i slutet av 1772 då en spekulationsbubbla i London sprack. Spekulationen hade rört aktier i brittiska East India Company och socker från Karibien. När priset på socker föll ledde det till att många plantageägare inte kunde betala på sina lån, vilket i sin tur påverkade de bankirhus som hade varit inblandade i lånen. En av de firmor som fick problem var George Clifford i Amsterdam och London, som fick ställa in sina betalningar 1772.⁷⁵ Även om Bargum hävdade att konkursen inte drabbade honom eller Guinesisk Kompagni särskilt hårt, är det tydligt att nätverket påverkades negativt när en viktig finansiell kugge fallerade. Prisfallet på socker gjorde också att intäkterna minskade samtidigt som skuldsättningen ökade. År 1774 kunde inte Bargum längre upprätthålla sin kreditvärdighet, utan han blev tvungen att fly från sina kreditorer i Köpenhamn. Året därpå gick sedan Guinesisk Kompagni under.⁷⁶

Kraschen för Bargums nätverk innebar att ansvaret för det lån som Clifford hade arrangerat för den danska kronan togs över av den danske konsuln Jacob Dull i Amsterdam, medan ansvaret för Bargums lån till den svenska kronan togs över av Christiaan van Orsoy i Amsterdam. Lånen upprätthölls således trots kraschen, men till exempel van Orsoy blev inte involverad i några ytterligare lån till vare sig den danska eller svenska kronan. När Bargums lån förföll betalades följaktligen hela beloppet tillbaka till obligationsinnehavarna och kontakterna med van Orsoy avvecklades. Kreditrelationerna till marknaden i Amsterdam upphörde emellertid inte, eftersom andra bankirhus, som Jan & Carl Hasselgreen, tog över rollen som förmedlare mellan den svenska staten och de holländska investerarna.⁷⁷ Den svenska statens kreditvärdighet och de mekanismer som hade etablerats under 1760-talet rörande hur lån skulle arrangeras påverkades följaktligen i ganska liten utsträckning av Bargums konkurs.

Det globala kapitalets användning inom det svenska riket

Efter att ha analyserat de relationer som låg bakom etablerandet av den svenska staten som en pålitlig aktör på de internationella kreditmarknaderna under 1760-talet ska nu fokus flyttas till frågan hur den svenska staten använde de pengar som bankirerna i Amsterdam, Genua och Köpenhamn arrangerade. Som man kan se i tabell 1 är det tydligt att den största delen av medlen från det första lånet i Genua gick till Svenska Pommern för att betala de skulder som staten hade ådragit sig under kriget mot Preussen. Med andra ord handlade det om att återupprätta den svenska statens auktoritet i provinsen genom att betala existerande underskott i den pommerska staten och genom att återlösa de förpantade så kallade domanialgodsen i Pommern. Godsen, vilka var utarrenderade till olika personer, hade pantsatts under kriget för att hjälpa till att finansiera den militära verksamheten. Utöver resurser till Pommern användes också medel för att betala räntor på de nya skulderna i Genua och Amsterdam och för att betala svenska diplomaters traktamenten. Därutöver användes mindre summor för att köpa in råg i Riga och för att skaffa fram uniformer till Drottningens livregemente. Totalt uppgick resurserna från Genua till 1,4 miljoner daler silvermynt, vilket motsvarade en halv bevillning i mitten av 1760-talet.⁷⁸

Tabell 1: Fördelningen av resurser från det första svenska lånet i Genua 1767–1769

<i>Mottagare av medel</i>	<i>Summa i daler silvermynt</i>	<i>Andel i procent</i>
Pommerska statens underskott och domanialgodsens återlösande	1 137 047	80,0
Betalningar på lånen i Amsterdam och Genua	162 375	11,4
Svenska diplomaters traktamenten	81 183	5,7
Inköp av råg i Riga	12 530	0,9
Konvojkommissariatet	12 525	0,9
Omkostnader i Hamburg	4 306	0,3
Beklädningsmedel för Drottningens livregemente	3 039	0,2
Omkostnader i Amsterdam	3 000	0,2
Övrigt	5 439	0,4
Totalt	1 421 444	100,0

Källa: Genuesiska lånet 1762–78, vol. 2 236, Räkenskaper och handlingar rörande upp-tagna lån, Huvudarkivet, Riksgäldsdirectionen, RA.

Tabell 2: Fördelningen av resurser från det första lånet i Amsterdam 1768–1769

<i>Mottagare av medel</i>	<i>Summa i daler silvermynt</i>	<i>Andel i procent</i>
Riksbanken	700 481	69,9
Domaniälgodsens återlösande i Pommern	139 164	13,9
Räntebetalningar på lån i Amsterdam	85 088	8,5
Svenska diplomaters traktamenten	38 326	3,8
Robert Finlay & Co	31 312	3,1
Spannmålsleveranser	6 544	0,7
Löner till svenska präster i Amerika	1 032	0,1
Övrigt	53	0,0
Total summa	1 002 000	100,0

Källa: Holländska lån 1767–78, vol. 2 238, Räkenskaper och handlingar rörande upptagna lån, Huvudarkivet, Riksgäldsdirktionen, RA.

I tabell 2 visas hur medlen från det första lånet i Amsterdam som arrangerades av Hope & Co. användes av den svenska staten. Den största delen gick till Riksbanken som betalning för förskott och annat finansiellt stöd som banken hade gett till kronan under 1760-talet, det vill säga pengarna nyttjades för att stärka bankens ställning och för att bekräfta den ömsesidiga relationen mellan kronan och banken. En annan del av medlen gick till Svenska Pommern för att återlösa de gods som hade blivit pantsatta under kriget mot Preussen. Med andra ord handlade det om att erkänna och betala de skulder som kronan hade i den nordtyska provinsen. Omkring nio procent av medlen användes sedan till att betala räntor på lånen i Amsterdam och närmare fyra procent allokerades till att betala de svenska diplomaternas traktamenten. Totalt uppgick resurserna till en miljon daler silvermynt.

När det gäller de fyra lån som hade arrangerats under 1770 sammanfattas de i tabell 3. Här tydliggörs att lånen primärt användes av Riksbanken för att finansiera dess försök att styra kursen på den svenska valutan, medan en mindre del, omkring fem procent, användes för att betala fordringar som staden Stralsund hade på den svenska kronan till följd av kriget mot Preussen. Försöken att styra växelkursen hade inletts redan 1766 då bankokommissarien Samuel Söderling fick i uppdrag att bjuda ut växlar på den internationella kapitalmarknaden till en viss bestämd kurs. Söderlings uppdrag var i mångt och mycket en fortsättning på den verksamhet som de hårt kritiserade växelkontoren hade sysslat med under 1740- och 1750-talen. Den enda skillnaden var att växelkontorens medlemmar hade varit

grosshandlare, medan Söderling var statlig ämbetsman. Söderling var dock beroende av grosshandlarna för att hantera de praktiska detaljerna kring transaktionerna. Han försökte också påverka marknadens aktörer, det vill säga primärt grosshandlarna, genom att sprida rykten om hur många växlar som bjöds ut och till vilken kurs. Syftet med detta förfaringssätt var att influera aktörernas förväntningar. Även om ryktesspridningen kunde vara effektiv gällde det dock för Söderling att till sitt förfogande ha resurser i form av specietillgångar för att verkligen kunna styra kursen. I det perspektivet var de utländska lånemedlen oundgängliga.⁷⁹ Söderlings operationer var inte unika i ett europeiskt perspektiv. I till exempel Danmark gjordes det liknande försök att styra växelkursen som ett led i ansatserna att stabilisera värdet på kurantbanksedlarna i omlopp.⁸⁰

Tabell 3: Sammanfattning av de utländska lån som arrangerades 1770

<i>Bankirhus</i>	<i>Summa i holländsk kurant</i>	<i>Summa i Hamburg banco</i>	<i>Kommentar</i>
Horneca, Hogguer & Co i Amsterdam	500 000		Disponerat av Riksbanken
G. & C. Marchelli i Genua		400 000	Disponerat av Riksbanken
Bargum i Köpenhamn	500 000		Disponerat av Riksbanken
Horneca, Hogguer & Co tillsammans med Hope & Co i Amsterdam	400 000		Disponerat av Riksbanken. 100 000 av medlen användes för att betala staden Stralsunds fordringar på den svenska kronan.

Källa: Diverse samlingar hörande till Kronolånen, vol. 2 263, Akter rörande särskilda lån, Huvudarkivet, Riksgäldsdirektionen, RA.

Användningen av de utländska lånemedlen visar att ledningen för den svenska statsmakten prioriterade att försöka återskapa ekonomisk och politisk stabilitet efter rikets deltagande i sjuårskriget. Trots att de militära operationerna hade varit begränsade under kriget och främst hade syftat till att manifestera för Frankrike att riket var en pålitlig allierad som skulle belönas efter ett framgångsrikt samarbete hade kostnaderna skenat iväg och missnöjet bland befolkningen hade uttryckts på olika sätt. Både betalningarna till Pommern och till Riksbanken var således ett försök

att tillmötesgå de olika krav på åtgärder som hade rests under 1760-talet. Genom att stabilisera valutan hoppades man att exporten av stångjärn skulle gynnas och att priserna på olika importvaror som salt skulle bli lägre. En stabil valuta skulle också göra det enklare för statsmakten att använda sina inhemska skatteintäkter för att betala på de utländska lånen. Genom att betala skulderna i Pommern ville statsledningen tydliggöra att man var en pålitlig statsmakt som erkände sina skyldigheter och som önskade att fortsätta styra över provinsen. Om skulderna inte hade betalats hade det setts som ett brott mot de förpliktelser som en god överhet hade gentemot sina undersåtar. Även betalningarna av traktamentena till diplomaterna kan ses som ett sätt för statsmakten att upprätthålla sina förbindelser och åtaganden gentemot sina representanter vid utländska hov. Genom att betala dem med specietillgångar kunde diplomaterna utföra sina uppdrag utan att behöva beklaga sig över medelsbrist, vilket i förlängningen stärkte deras handlingsförmåga.

Fokuseringen på växelkursen och betalandet av skulder innebar att resurserna från de utländska lånen inte gick till att stärka den övergripande statsbudgeten. Med andra ord valde man att inte allokera resurser till att minska diskrepanser mellan intäkter och utgifter, eller att starta nya projekt som till exempel att bygga kanaler eller försvarsanläggningar. Medlen användes inte heller till att dela ut patronage till viktiga politiska grupper inom eliten. Även om diplomaternas traktamenten kan betraktas som stöd till delar av adeln, och resurserna till Riksbanken gjorde det möjligt för banken att ge ut lån till privatpersoner, var det inte fråga om några direkta och omfattande fördelningar från statliga institutioner till den politiska eliten. Det faktum att de utländska lånen godkändes oavsett vilken politisk gruppering vid riksdagen som hade inflytande över besluten antyder att ingen såg lånen som ett verktyg för en gruppering att vinna fördelar gentemot en annan. Därmed blev de politiska konflikterna om lånen begränsade. Lånen kunde emellertid inte på egen hand återskapa politisk stabilitet, striderna inom och mellan stånden fortsatte och kulminerade 1772 då Gustav III genomförde en statskupp.

Ur ett statsformationsperspektiv var det främst den nya praktiken att etablera långsiktiga relationer med framträdande bankirhus och de hundratals investerare som köpte obligationerna i Amsterdam och Genua som var av betydelse. Den nya praktiken gjorde det möjligt att dra nytta av utvecklingen på de internationella kreditmarknaderna och få tillgång till resurser som annars skulle vara svåra att mobilisera. Lånen innebar att statsmakten var tvungen att tydliggöra sina intäkter och agera på ett sådant förtroendeingivande sätt att investerarna var intresserade av att fortsätta placera sitt kapital i de obligationer som gavs ut. Till skillnad från den

forskning som betonar formella politiska institutioners betydelse för staters tillitsskapande visar det svenska exemplet att det mer handlade om hur det politiska systemet fördelade de tillgängliga resurserna än om förekomsten av en lagstiftande församling.⁸¹ Ett sätt att skapa förtroende var följaktligen att betala räntorna punktligt och att betala tillbaka eller omplacera det lånande kapitalet när löptiden var slut. Ett annat sätt var att öronmärka vissa tillgångar och intäkter till administrerandet av skulderna och att ge ett särskilt statsorgan ansvar för att hantera betalningarna. I Sverige kan bildandet av Riksgäldsdirektionen 1778 och Riksgäldskontoret 1789 ses som exempel på sådana administrativa lösningar som skulle signalera förtroende till de internationella kreditmarknaderna. Anpassningen till kreditmarknadernas krav kan därmed ses som disciplinerande i den meningen att statsmakten blev tvingad att följa de normer som hade etablerats i Amsterdam och Genua om man skulle få tillgång till kapital. Den statsformering som blev konsekvensen av de utländska lånen var således pådriven av externa aktörer.

Den svenska staten i ett globalt perspektiv

Analysen av de länkar som skapades i och med att den svenska staten började låna i Amsterdam, Genua och Köpenhamn under 1760- och i början av 1770-talet visar att man blev integrerad i ett kreditsystem med global räckvidd. Den svenska statens behov av resurser var en viktig drivkraft i detta länkskapande, men också intresset bland investerare i framför allt den holländska republiken att hitta nya mer lönande platser att placera sitt kapital bidrog. Dessutom gjorde konkurrensen mellan bankirhusen i Amsterdam att det öppnades nya finansieringsvägar och möjligheter som bland andra Bargum kunde utnyttja i sina försök att etablera tätare band med det svenska riket. Bargums agerande innebar samtidigt att de finansiella gränserna mellan de danska och svenska rikena blev mer otydliga, eftersom det senare blev indraget i ett nätverk av handelsmän som främst koncentrerade sig på dansk-holländska transaktioner.

Dessa förhållanden tydliggör att mycket av den tidigare statsfinansiella forskningen om situationen i Norden under 1700-talet är problematisk, eftersom utvecklingen har tolkats i ett nationellt perspektiv där förhållandena primärt har formats av lokala omständigheter. Därmed har man missat den dynamik som existerade mellan lokala och internationella faktorer.⁸² Genom de utländska lånen och aktörer som Bargum skapades nya länkar mellan länder och kontinenter som genererade resurser och förändrade praktikerna kring hur statens underskott skulle finansieras och den monetära stabiliteten skulle återupprättas. Länkarna skapade också ett beroende som innebar att händelser eller problem i en del av kedjan snabbt

fick konsekvenser för andra aktörer som var del av nätverket trots att de inte hade någon direkt del i de omständigheter som låg bakom de primära händelserna och problemen. Exemplet med George Cliffords konkurs 1772 och prisfallen på koloniala produkter tydliggjorde hur snabbt följderna spred sig inom nätverket och hur det fick konsekvenser för både den danska och den svenska staten. Länkarna gjorde även att den svenska staten blev del av det koloniala systemet med flöden av kapital, människor och varor, trots att staten inte kontrollerade några egna kolonier i vare sig Afrika eller Amerika. Den svenska statens behov av externa resurser gjorde följaktligen att den blev en globaliserande aktör.

The Globalizing Swedish State: Loans, Exchange Rates and International Merchant Networks Around 1770

This article analyzes the external borrowing of the Swedish state in Amsterdam, Copenhagen and Genoa during the 1760s and early 1770s. By using a global history perspective, with a focus on links between actors and how these links influence these actors rather than comparing developments within or between states, it is possible to get a new understanding of how the relationships between the Swedish state and the leading international capital markets were established. Additionally, the consequences of receiving the borrowed funds with regard to the Swedish state are also analyzed. The analysis shows that the financial problems following Sweden's participation in the Seven Years' War created incentives for members of the Swedish political elite to find new ways of funding existing deficits and debts, as well as stabilizing the currency. External borrowing was seen by many as a key fiscal tool for addressing these financial challenges. At the same time, there were investors in the Dutch Republic and Genoa interested in finding new investment opportunities that could give a higher return. Through intermediaries, such as Swedish diplomats, negotiations were initiated between bankers in Amsterdam/Genoa and representatives of the Swedish state concerning borrowing funds. One of the key issues during these negotiations concerned how the Swedish state should portray itself as a reliable debtor. Several actors were interested in providing credits to the Swedish state. One such actor was the merchant Henning Frederik Bargum in Copenhagen, who was the director of the Danish Guinean Company – a company involved in the slave trade. By expanding his business to the Swedish state, Bargum hoped to create new opportunities, as well as to strengthen his position among leading merchants in Copenhagen. The analysis shows that the negotiated loans were primarily used to liquidate debts accrued in

Swedish Pomerania during the war and to stabilize the Swedish currency in the international capital markets. The success of the loan negotiations created a new fiscal practice for the Swedish state. This practice of external borrowing had consequences for the formation of the Swedish state, since it required the state to clarify its resources and create organizations able to handle the daily interactions with the international credit markets. These practices also meant that the Swedish state participated in the process of financial globalization during the eighteenth century.

Keywords: Global history, external borrowing, merchant networks, state formation, swedish state

Noter

- 1 Rådsprotokoll i utrikesärenden 1769, vol. 2, 7/12, Utrikesexpeditionen, Riksarkivet, Stockholm (RA).
- 2 Diplomaters betydelse för staters upplåning betonas i Patrik Winton, "Svenska utlands-lån och den internationella kapitalmarknaden", i *Global historia från periferin. Norden 1600–1850*, Leos Müller, Göran Rydén & Holger Weiss (red.), Lund 2010, s. 176–177.
- 3 Patrik Winton, "Sweden and the Seven Years War, 1757–1762. War, Debt and Politics", *War in History* 2012:1.
- 4 Jonas Nordin, *Ett fattigt men fritt folk. Nationell och politisk självbild i Sverige från sen stormaktstid till slutet av frihetstiden*, Stockholm 2000, s. 384–428; Peter Hallberg, *Ages of Liberty. Social Upheaval, History Writing, and the New Public Sphere in Sweden, 1740–1792*, Stockholm 2003, s. 135–231; Lars Herlitz, "Nordencrantz, Christiernin och den monetära debatten på 1760-talet", i *Riksdag, kaffebus och predikstol. Frihetstidens politiska kultur 1766–1772*, Marie-Christine Skuncke & Henrika Tandefelt (red.), Stockholm & Helsingfors 2003; Leif Runefelt, *Dygden som välståndets grund. Dygd, nytta och egennyttia i frihetstidens ekonomiska tänkande*, Stockholm 2005, s. 167–177; Pasi Ihalainen, *Agents of the People. Democracy and Popular Sovereignty in British and Swedish Parliamentary and Public Debates, 1734–1800*, Leiden 2010, s. 175–243.
- 5 Eiler Nyström, "Henning Frederik Bargum", *Dansk biografisk leksikon*, vol. 1, Köpenhamn 1979; Ole Feldbæk, *Danske Handelskompagnier 1616–1843. Oktrojer og interne Ledelsesregler*, Köpenhamn 1986, s. 149, 439–467.
- 6 Den forskning som ligger till grund för denna artikel har finansierats av Riksbankens Jubileumsfond och Handelsbankens forskningsstiftelser. Jag vill tacka Nicolas Barreyre, Nicolas Delalande, Leos Müller och Stephen W. Sawyer för värdefulla kommentarer på tidigare versioner av denna artikel. Flera diskussioner med Christiaan van Bochove har också bidragit till att stärka förståelsen av låneförhandlingarna. Därutöver vill jag tacka de två anonyma lektörerna för bra och konstruktiva förbättringsförslag.
- 7 Kenneth Pomeranz, *The Great Divergence. China, Europe and the Making of the Modern World Economy*, Princeton 2000, s. 24–25; Jürgen Osterhammel & Niels P. Petersson, *Globalization. A Short History*, Princeton 2005, s. 21–27; Patrick O'Brien, "Historiographical Traditions and Modern Imperatives for the Restoration of Global History", *Journal of Global History* 2006:1; Leos Müller & Göran Rydén, "Nationell, transnationell eller global historia? Replik till Stefan Eklöf Amirell och Rolf Torstendahl", *Historisk tidskrift* 2009:4.

- 8 Se till exempel Pomeranz 2000, s. 264–274; Marc Flandreau et al., "Monetary Geography before the Industrial Revolution", *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society* 2009:2. Vissa forskare, som William H. McNeill, "'The Rise of the West' after Twenty-Five Years", *Journal of World History* 1990:1 och David Northrup, "Globalization and the Great Convergence. Rethinking World History in the Long Term", *Journal of World History* 2005:3, har betonat globaliseringens långa linjer, medan andra forskare, som till exempel Jeffrey G. Williamson, "Globalization, Convergence, and History", *Journal of Economic History* 1996:2; Patrick Karl O'Brien, "Intercontinental Trade and the Development of the Third World since the Industrial Revolution", *Journal of World History* 1997:1 och Kevin H. O'Rourke & Jeffrey G. Williamson, "When did Globalisation begin?", *European Review of Economic History* 2002:1, har betonat att det var först på 1800-talet som det skedde en verklig globalisering som påverkade en stor del av världens befolkning.
- 9 Patrick K. O'Brien, "The Political Economy of British Taxation, 1660–1815", *Economic History Review* 1988:1; John Brewer, *Sinews of Power. War, Money, and the English State, 1688–1783*, London 1989; W. Fritschy, "A 'Financial Revolution' Reconsidered. Public Finance in Holland during the Dutch Revolt, 1568–1648", *Economic History Review* 2003:1; Oscar Gelderblom & Joost Jonker, "Public Finance and Economic Growth. The Case of Holland in the Seventeenth Century", *Journal of Economic History* 2011:1; Christiaan van Bochove, "External Debt and Commitment Mechanisms. Danish Borrowing in Holland, 1763–1825", *Economic History Review* 2014:3.
- 10 Marten G. Buist, *At Spes Non Fracta. Hope & Co. 1770–1815. Merchant Bankers and Diplomats at Work*, Haag 1974; James C. Riley, *International Government Finance and the Amsterdam Capital Market 1740–1815*, Cambridge 1980; Larry Neal, *The Rise of Financial Capitalism. International Capital Markets in the Age of Reason*, Cambridge 1990; Niall Ferguson, *The Cash Nexus. Money and Power in the Modern World*, New York 2001; Christiaan van Bochove, *The Economic Consequences of the Dutch. Economic Integration around the North Sea, 1500–1800*, Amsterdam 2008, s. 101–125; Ann M. Carlos & Larry Neal, "Amsterdam and London as Financial Centers in the Eighteenth Century", *Financial History Review* 2011:1.
- 11 Se till exempel Michael Sonenscher, *Before the Deluge. Public Debt, Inequality, and the Intellectual Origins of the French Revolution*, Princeton 2007; Carl Wennerlind, *Casualties of Credit. The English Financial Revolution, 1620–1720*, Cambridge 2011, s. 161–196; Anne L. Murphy, "Financial Markets: The Limits of Economic Regulation in early Modern England", i *Mercantilism Reimagined. Political Economy in Early Modern Britain and Its Empire*, Philip J. Stern & Carl Wennerlind (red.), Oxford 2014, s. 263.
- 12 Se till exempel David Armitage & Michael Braddick (red.), *The British Atlantic World, 1500–1800*, Basingstoke 2002; Johannes Postma & Victor Enthoven (red.), *Riches from Atlantic Commerce. Dutch Transatlantic Trade and Shipping, 1585–1817*, Leiden 2003. Se även Carl Sprinchorn, "Sjuttonhundratalets planer och förslag till Svensk kolonisation i främmande världsdelar", *Historisk tidskrift* 1923; Ole Feldbæk, "The Danish Trading Companies of the Seventeenth and Eighteenth Centuries", *Scandinavian Economic History Review* 1986:3. För en kritik av detta perspektiv se *Beyond Empires. Global, Self-Organizing, Cross-Imperial networks, 1500–1800*, Cátia Antunes & Amélia Pólinia (red.), Leiden 2016; Douglas Catterall, "Metropolitan Locales, Global Commerce, and East Indies Capital and Credit in the Eighteenth Century", *Journal of Global History* 2017:1.
- 13 Se till exempel många av bidragen i antologierna *The Rise of the Fiscal State in Europe, c. 1200–1815*, Richard Bonney (red.), Oxford 1999; *The Fiscal-Military State in Eighteenth-Century Europe*, Richard Bonney (red.), Oxford 2001.

- teenth-Century Europe. Essays in Honour of P.G.M. Dickson*, Christopher Storrs (red.), Farnham 2009; *The Rise of Fiscal States. A Global History, 1500–1914*, Bartolomé Yun-Casallilla & Patrick K. O'Brien (red.), Cambridge 2012.
- 14 Jeppe Mulich, "Microregionalism and Intercolonial Relations. The Case of the Danish West Indies, 1730–1830", *Journal of Global History* 2013:1; Victor Wilson, *Commerce in Disguise. War and Trade in the Caribbean Free Port of Gustavia, 1793–1815*, Åbo 2015.
  - 15 Jari Ojala, "Approaching Europe. The Merchant Networks Between Finland and Europe during the Eighteenth and Nineteenth Centuries", *European Review of Economic History* 1997:3; Leos Müller, *Consuls, Corsairs, and Commerce. The Swedish Consular Service and Long-Distance Shipping, 1720–1815*, Uppsala 2004, s. 49–175; Joachim Östlund, *Saltets pris. Svenska slavar i Nordafrika och handeln i Medelhavet 1650–1770*, Lund 2014; Lisa Hellman, *Navigating the Foreign Quarters. Everyday Life of the Swedish East India Company Employees in Canton and Macao 1730–1830*, Stockholm 2015.
  - 16 Martin Melkersson, *Staten, ordningen och friheten. En studie av den styrande elitens syn på statens roll mellan stormaktstiden och 1800-talet*, Uppsala 1997, s. 50; Jan Glete, "The Swedish Fiscal-Military State in Transition and Decline, 1650–1815", i *War, State and Development. Fiscal-Military States in the Eighteenth Century*, Rafael Torres Sánchez (red.), Pamplona 2007, s. 98.
  - 17 Se till exempel Thomas Kaiserfeld, *Krigets salt. Salpetersjudning som politik och vetenskap i den svenska skattemilitära staten under fribetstid och gustaviansk tid*, Lund 2009; Sofia Gustafsson, *Leverantörer och profitörer. Olika geografiska områdens och sociala gruppers handel med fästningsbygget Sveaborg under den första byggnadsperioden 1748–1756*, Helsingfors 2015.
  - 18 Bertil Dahlström, *Rikets gäld 1788–1792. Studier i den svenska riksförvaltningen jämte krigsfinansieringen 1788–1790*, Stockholm 1942; Karl Åmark, *Sveriges statsfinanser 1719–1809*, Stockholm 1961, s. 598–654; Göran Ahlström, "Riksgäldskontoret och Sveriges statsskuld före 1850-talet, i *Uppläning och utveckling. Riksgäldskontoret 1789–1989*, Erik Dahmén (red.), Stockholm 1989; Christer Franzén, *Skuld och tanke. Svensk statsskuldproblematik i ett internationellt perspektiv före 1930-talet*, Stockholm 1998, s. 76–80.
  - 19 Leos Müller, *The Merchant Houses of Stockholm, c. 1640–1800. A Comparative Study of Early-Modern Entrepreneurial Behaviour*, Uppsala 1998, s. 124–135; Karin Ågren, *Köpmannen i Stockholm. Grosshandlars ekonomiska och sociala strategier under 1700-talet*, Uppsala 2007, s. 39–43; Karin Sennefelt, *Politikens hjärta. Medborgarskap, manlighet och plats i fribetstidens Stockholm*, Stockholm 2010, s. 38–87.
  - 20 Patrik Winton, *Frihetstidens politiska praktik. Nätverk och offentlighet 1746–1766*, Uppsala 2006, s. 45–51.
  - 21 Åmark 1961, s. 220–222; Melkersson 1997, s. 169–173; Lars Magnusson, *Åran, korruptionen och den borgerliga ordningen*, Stockholm 2001; Maria Cavallin, *Ikungens och folkets tjänst. Synen på den svenske ämbetsmannen 1750–1780*, Göteborg 2003, s. 149–191; Hallberg 2003, s. 172–231; Runefelt 2005, s. 167–168; Patrik Winton, "Parliamentary Control, Public Discussions and Royal Autonomy. Sweden 1750–1780", *Histoire & Mesure* 2015:2, s. 66–67. För exempel på utländska debatter vid denna tid, se Pernille Røge, "A Natural Order of Empire. The Physiocratic Vision of Colonial France after the Seven Years' War", i *The Political Economy of Empire in the Early Modern World*, Sophus A. Reinert & Pernille Røge (red.), Basingstoke 2013.
  - 22 Carl Hallendorff, "Rikens ständers bank 1719–1766", i *Sveriges Riksbank 1668–1918. Bankens tillkomst och verksamhet*, vol. 2, Stockholm 1919, s. 284–310; Leos Müller, "Economic Policy in Eighteenth-Century Sweden and Early Modern Entrepreneurial Behaviour. A Case of the Exchange Office", i *Entrepreneurs and Institutions in Europe*

- and Asia 1500–2000, Ferry De Goey & Jan Willem Veluwenkamp (red.), Amsterdam 2002; Winton 2006, s. 197–205, 256–263, 274–284.
- 23 Arthur Montgomery, ”Riksbanken och de valutapolitiska problemen 1719–1778”, i *Sveriges Riksbank 1668–1918. Bankens tillkomst och verksamhet*, vol. 3, Stockholm 1920, s. 48–76; Winton 2006, s. 238–244, 284–285.
- 24 Åmark 1961, s. 707–709, 718–727, 743–748; Michael F. Metcalf, *Russia, England and Swedish Party Politics 1762–1766. The Interplay between Great Power Diplomacy and Domestic Politics during Sweden’s Age of Liberty*, Stockholm 1977, s. 204–233.
- 25 Sekreta utskottets protokoll 1760/62, vol. R3143, 27/2 1761, RA.
- 26 Sekreta utskottets protokoll 1760/62, vol. R3143, 17/3, 7/4, 8/4 och 6/5 1761, RA.
- 27 Sekreta utskottets protokoll 1760/62, vol. R3143, 6/5 och 22/6 1761, RA. Kreditsituationen i Österrikiska Nederländerna analyseras av P.G.M. Dickson, *Finance and Government under Maria Theresia 1740–1780*, vol. II, Oxford 1987, s. 279–282. Bevillingen beräknas av Åmark 1961, s. 539.
- 28 Sekreta utskottets protokoll 1765/66, vol. R3273, 12/10 1765 och 12/4 1766, RA. Debatten vid det senare datumet.
- 29 Sekreta utskottets protokoll 1765/66, vol. R3273, 12/4 1766, RA.
- 30 Se till exempel Nils Bark till kanslipresidenten 29/12 1766, Genuesiska länet 1762–78, vol. 2 236, Räkenskaper och handlingar rörande upptagna lån, Huvudarkivet, Riksgäldsdirektionen, RA.
- 31 Giuseppe Felloni, *Gli investimenti finanziari genovesi in Europa tra il seicento e la restaurazione*, Milano 1971; Ojala 1997, s. 336–340; Müller 2004, s. 134–144.
- 32 Dickson 1987, s. 119, tabellerna 5.4 och 5.6; M.S. Anderson, *The War of the Austrian Succession 1740–1748*, Harlow 1995, s. 167–168; H. M. Scott, *The Birth of a Great Power System, 1740–1815*, New York 2006, s. 220; Emiliano Beri, *Genova e il suo regno. Ordinamenti militari, poteri locali e controllo del territorio in Corsica fra insurrezioni e guerre civili (1729–1768)*, Novi Ligure 2011.
- 33 Nils Bark till kanslipresidenten 29/12 1766, Genuesiska länet 1762–78, vol. 236, Räkenskaper och handlingar rörande upptagna lån, Huvudarkivet, Riksgäldsdirektionen, RA; Rådsprotokoll i utrikesärenden 1767, vol. 1, 3/2, Utrikesexpeditionen, RA.
- 34 Rådsprotokoll i utrikesärenden år 1766, vol. 3, 3/9, 4/9, 13/10, 10/11, Utrikesexpeditionen, RA; Sekreta utskottets protokoll 1765/66, vol. R3274, 8/8, 29/8, 4/9, 1/10 1766; Nils Bark till kanslipresidenten 29/12 1766, Genuesiska länet 1762–78, vol. 236, Räkenskaper och handlingar rörande upptagna lån, Huvudarkivet, Riksgäldsdirektionen, RA
- 35 Dickson 1987, tabell 9.6.
- 36 Nils Bark till kanslipresidenten 29/12 1766, Listor över ränteutbetalningar till långivarna 2/10 1767 och 3/10 1768, Genuesiska länet 1762–78, vol. 2 236, Räkenskaper och handlingar rörande upptagna lån, Huvudarkivet, Riksgäldsdirektionen, RA. Rânteläget för inhemska fordringar diskuteras av Michele Fratianni & Franco Spinelli, ”Italian city-states and financial evolution”, *European Review of Economic History* 2006:3, s. 265.
- 37 Rådsprotokoll i utrikesärenden 1770, vol. 2, 30/7, Utrikesexpeditionen, RA. För en analys av konsulväsendet, se Leos Müller & Jari Ojala, ”Consular Services of the Nordic Countries During the Eighteenth and Nineteenth Centuries: Did they Really Work?”, *Research in Maritime History*, nr. 22, 2002.
- 38 Rådsprotokoll i utrikesärenden 1770, vol. 2, 8/8, Utrikesexpeditionen, RA. Se även Åmark 1961, s. 557–558.
- 39 Sekreta utskottets protokoll 1765/66, vol. R3274, 1/10 1766, RA; Rådsprotokoll i utrikesärenden 1766, vol. 3, 15/12, Utrikesexpeditionen, RA.

- 40 Åke Sandström, *Mellan Torneå och Amsterdam. En undersökning av Stockholms roll som förmedlare av varor i regional- och utrikeshandel 1600–1650*, Stockholm 1990; Müller 1998.
- 41 Rådsprotokoll i utrikesärenden 1767, vol. 1, 2/3, Utrikesexpeditionen, RA. Att det är fråga om Sahlgren nämns först i protokollet den 19 november. För information om Sahlgren, se Elsa-Britta Grage, "Niclas Sahlgren", i *Svenskt biografiskt lexikon*, vol. 31, Stockholm 2000–2002.
- 42 Se till exempel David S. Landes, *Dynasties. Fortunes and Misfortunes of the World's Great Family Businesses*, London 2006, s. 8.
- 43 Rådsprotokoll i utrikesärenden 1767, vol. 2, 17/11, 18/11, 19/11, Utrikesexpeditionen, RA; Räkning för det genom Hope & Comp i Amsterdam fournerade nya holländska länet, vol. 2238, *Holländska lån 1767–1778, Räkenskaper och handlingar rörande upptagna lån*, Huvudarkivet, Riksgäldsdirktionen, RA.
- 44 Dickson 1987, tabell 9.6; van Bochove 2014, s. 673–674.
- 45 Buist 1974, s. 22; Riley 1980, s. 91–92, 126–159; Christiaan van Bochove, "Configuring Financial Markets in Preindustrial Europe", *Journal of Economic History* 2013:1, s. 269; Rafael Torres Sánchez, *Constructing a Fiscal-Military State in Eighteenth-Century Spain*, Basingstoke 2015, s. 176–177.
- 46 För Hope & Co:s politiska kontakter, se Buist 1974, s. 9–18.
- 47 Rådsprotokoll i utrikesärenden 1767, vol. 2, 17/12, Utrikesexpeditionen, RA. Se även rådsprotokoll i utrikesärenden 1767, vol. 2, 19/11, Utrikesexpeditionen, RA.
- 48 Se till exempel Sekreta utskottets protokoll 1769/70, vol. R3457, 7/7, 10/7, 14/8, 21/8, 22/8 och 23/8 1769, RA; Jacob von Engeström, *Egne tankar om orsaken til wæxel-coursens stigande samt sättet til des fällande och stadgande*, Stockholm 1769; Anders Nordencrantz, *Sanningar som uplysa orsakerne til wæxel-coursens hastiga fall samt nu öfwerklagade wæxelbrist*, Stockholm 1769.
- 49 Sekreta utskottets protokoll 1769/70, vol. R3457, 27/10 och 30/10 1769; Rådsprotokoll i utrikesärenden 1769, vol. 2, 29/12, Utrikesexpeditionen, RA.
- 50 Sekreta utskottets protokoll 1769/70, vol. R3457, 9/10 1769, RA.
- 51 Rådsprotokoll i utrikesärenden 1769, vol. 2, 7/12, Utrikesexpeditionen, RA.
- 52 Sekreta utskottets protokoll 1769/70, vol. R3457, 12/12 1769, RA.
- 53 Sekreta utskottets protokoll 1769/70, R3457, 18/12 och 30/12 1769, RA.
- 54 Rådsprotokoll i utrikesärenden 1770, vol. 1, 5/2, 13/2, 1/3, 13/3, 26/3, 10/5, 15/5, 16/5, 28/5, Utrikesexpeditionen, RA.
- 55 Åmark 1961, s. 629.
- 56 Peter Henningsen & Ulrik Langen, *Hundemordet i Vimmelskafet og andre fortællinger fra 1700-tallets København*, Köpenhamn 2010, s. 11–41; Camilla Schjerning, "Feeling Civic. Emotions, Gender and Civic Identity in late Eighteenth-Century Copenhagen", i *Gender in Urban Europe. Sites of Political Activity and Citizenship, 1750–1900*, Krista Cowman, Nina Javette Koefoed & Åsa Karlsson Sjögren (red.), Abingdon 2014.
- 57 Nyström 1979.
- 58 Ole Feldbæk, *Storhandelens tid. Dansk søfarts historie*, del 3, 1720–1814, Köpenhamn 1997, s. 45; Erik Gøbel, *Vestindisk-guineisk Kompagni 1671–1754. Studier og kilder til kompagniet og kolonierne. Med Peder Mariagers beretning om kompagniet*, Odense 2015; Gunvor Simonsen & Poul Erik Olsen, "Slavesamfundet konsolideres 1740–1802", i *Vestindien. St. Croix, St. Thomas og St. Jan*, Poul Erik Olsen (red.), Köpenhamn 2017, s. 205–206.
- 59 Feldbæk 1986, s. 149, 439–467.
- 60 Se till exempel brev till Averhoff & von Scheven, 9/4, 13/4, 16/4, 20/4, 28/5, 8/6, 15/6, 20/7, 10/8, 24/8, 7/9, 28/9, 22/10, 26/10, 12/11, 19/11, 17/12 1771, George Clifford, 30/3, 16/4, 18/5, 22/6, 13/7, 30/7, 14/9, 12/10, 26/10, 4/11 1771, Christiaan van Orsoy & Söhne,

- 12/3, 30/3, 13/4, 18/6, 13/7, 6/8, 10/8, 17/8, 24/8, 31/8, 14/9, 28/9, 5/10, 2/11, 12/11, 17/12 1771, Kopibog over inden- og udenlandske breve 1765–1771, Guineisk Kompagni, Rigsarkivet, Köpenhamn (DRA).
- 61 Johannes M. Postma, *The Dutch in the Atlantic Slave Trade 1600–1815*, Cambridge 1990, s. 118; Holger Weiss, ”Danskar och svenskar i den atlantiska slavhandeln 1650–1850”, i *Global historia från periferin. Norden 1600–1850*, Leos Müller, Göran Rydén & Holger Weiss (red.), Lund 2010, s. 54. Se även Per Hernæs, ”Slave Trade, Slave Plantations and Danish Colonialism”, i *Ports of Globalisation, Places of Creolisation. Nordic Possessions in the Atlantic World during the Era of the Slave Trade*, Holger Weiss (red.), Leiden 2015; Holger Weiss, *Slavhandel och slaveri under svensk flagg. Koloniala drömmar och verklighet i Afrika och Karibien 1770–1847*, Stockholm 2016.
- 62 Växlar från Lucas Uytendaele 3/5 1771, Climit Croake 22/4 1771, Nicolas Louthernborn 1/5 1771, brev till Georg Clifford 13/7 1771, Christiaan van Orsoy 13/7 1771, Kopibog over inden- og udenlandske breve 1765–1771, Guineisk Kompagni, DRA.
- 63 Neville A.T. Hall, *Slave Society in the Danish West Indies. St. Thomas, St. John & St. Croix*, Mona 1992, s. 5, 16; Louise Sebro, *Mellem afrikaner og kreol. Etnisk identitet og social navigation i Dansk Vestindien 1730–1770*, Lund 2010, s. 89–90.
- 64 Se till exempel brev till bogholder Prætorius 3/12 1771, Bilofedt & Comp 13/3 1772, Müller, Wesling & Müller 13/3 1772, Kopibog over indenlandske breve 1771–1777, Guineisk Kompagni, DRA; Klas Rönnbäck, *Commerce and Colonisation. Studies of Early Modern Merchant Capitalism in the Atlantic Economy*, Göteborg 2009, s. 108–116.
- 65 Specifikation över holländska pengalån till St: Croix 1765–1768, Kommissionens sager, vol. 4, Statsbalancekommissionen af 1767, DRA. Se även Buist 1974, s. 20 och van Bochove 2008, s. 99.
- 66 Riley 1980, s. 137; van Bochove 2008, s. 252.
- 67 Lånet beskrivs i van Bochove 2014, s. 674.
- 68 Hovedafregningsbog for K.M.:s passive gæld i Danmark og Norge 1767–74, Hovedbøger passive gæld ind- og udlandet 1763–1782, Overskattedirektionen, DRA; Erik Rasmussen, *Kurantbankens forhold til staten 1737–73*, Köpenhamn 1955, s. 114–196; Franz A.J. Szabo, *The Seven Years War in Europe 1756–1763*, Harlow 2008, s. 380–385.
- 69 Dickson 1987, tabell 9.6. Marc Flandreau och Juan H. Flores visar i ”Bonds and Brands. Foundations of Sovereign Debt Markets, 1820–1830”, *Journal of Economic History* 2009:3 hur bankirerna i London delade upp olika latinamerikanska stater mellan sig.
- 70 Rådsprotokoll i utrikesärenden 1770, vol. 2, 12/7, 3/9, Utrikesexpeditionen, RA. Om van den Santheuvel, se Johan E. Elias, *De vroedschap van Amsterdam 1578–1795*, del 2, Haarlem 1905, s. 949–950.
- 71 Bargum ägde aktierna 293 och 296. Se aktieägarregister för 3 oktrojen, Svenska ostindiska kompaniets arkiv, Göteborgs universitetsbibliotek. Om kompaniets verksamhet, se Leos Müller, ”The Swedish East India Trade. Strategies and Functions of an Interloper”, i *Small is Beautiful? Interlopers and Smaller Trading Nations in the Pre-Industrial Period*, Markus A. Denzel, Jan de Vries & Philipp Robinson Rössner, Stuttgart 2011; Hellman 2015; Hanna Hodacs, *Silk and Tea in the North. Scandinavian Trade and the Market for Asian Goods*, Basingstoke 2016, s. 29–47.
- 72 Faktura og regningskopibog 1766–1768, Henning Frederik Bargums arkiv, DRA.
- 73 Vilhelm Lorenzen, *Grosserer-societetet 1742–1942*, Köpenhamn 1942, s. 135–145, 164; A.A. Rasch, *Niels Ryberg 1725–1804. Fra bondedreng til handelsfyrste*, Århus 1964; Bård Frydenlund, ”Political Practices among Merchants in Denmark and Norway in the Period of Absolutism”, i *Scandinavia in the Age of Revolution. Nordic Political Cultures, 1740–1820*, Pasi Ihalainen et al. (red.), Farnham 2011.

- 74 Rådsprotokoll i utrikesärenden 1770, vol. 2, 12/7, 23/7, 24/7, 25/7, 26/7, 3/9, 4/9, 10/9, Utrikesexpeditionen, RA.
- 75 Riley 1980, s. 33–34.
- 76 Brev till Christiaan van Orsoy 23/1 1773, Averhoff & von Scheven 23/1 1773, John & Thomas Kirwin 6/3 1773, Kopibog over udenlandske breve 1772–1777, Guineisk Kompagni, DRA; Brev från Christiaan van Orsoy till Statskontoret 22/10 1776, Holländska lån 1770–1777, vol. 2 24I, Räkenskaper och handlingar rörande upptagna lån, Huvudarkivet, Riksgäldsdirktionen, RA; Rasch 1964, s. 137–139; Nyström 1979.
- 77 Brev från Christiaan van Orsoy till Statskontoret 22/10, 16/11, 21/12 1776, 29/1 1782, Holländska lån 1770–1777, vol. 2 24I, Räkenskaper och handlingar rörande upptagna lån, Huvudarkivet, Riksgäldsdirktionen, RA; Åmark 1961, s. 629–632; van Bochove 2014, s. 674.
- 78 Information om bevillningens storlek finns i Åmark 1961, s. 230.
- 79 För Söderlings operationer, se Montgomery 1920. När det gäller växelkontorens operationer, se Müller 2002.
- 80 Rasmussen 1955, s. 145, 151, 156–167.
- 81 Jämför Douglass C. North & Barry R. Weingast, "Constitutions and Commitment. The Evolution of Institutions Governing Public Choice in Seventeenth-Century England", *Journal of Economic History* 1989:4.
- 82 Se till exempel Åmark 1961.

